

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Aleš Palucha

POLITICKÉ AFÉRY PRVNÍ REPUBLIKY

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně a na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci 3. května 2016.

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu prof. PhDr. PaedDr. Pavlu Markovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Teorie politických afér.....	10
2.1. Aféra, její definice a fáze	10
2.2. Co je politická aféra?	13
2.3. Typologie politických afér	16
3. Kultura politických afér v letech 1918 až 1938.....	18
3.1. Tradice politických afér	18
3.2. Politická kultura první republiky	21
3.2.1. Institucionální uspořádání.....	21
3.2.2. Specifika demokracie první republiky	23
3.2.3. Centra moci.....	25
3.2.4. Výhody a nedostatky politického systému	27
3.3. Přehled vybraných prvorepublikových politických afér	29
4. Komparativní případová studie.....	34
4.1. Okolnosti vyloučení Jiřího Stříbrného ze strany	35
4.1.1. Příčiny a souvislosti – Napětí ve straně	35
4.1.2. Odhalení aféry.....	38
4.1.3. Průběh aféry, diskuse	38
4.1.4. Řešení a důsledky – vyloučení Jiřího Stříbrného ze strany	40
4.2. Koburská aféra a role ministra Milana Hodži	43
4.2.1. Příčiny a souvislosti – Lex Cyril a jeho kontroverze.....	43
4.2.2. Odhalení aféry.....	45
4.2.3. Průběh aféry, diskuse	46
4.2.4. Neúspěšné řešení aféry	50
4.3. Hodnocení politických afér	52
4.3.1. Porušované hodnoty.....	52

4.3.2.	Politická zbraň	52
4.3.3.	Odhalování politických afér a role médií	53
4.3.4.	Jasně směřující politická rozhodnutí.....	54
4.3.5.	Loajální centra moci	54
4.3.6.	Chaos vítězí.....	55
4.3.7.	Masarykovy intervence.....	55
4.3.8.	Strach z fašismu	56
4.3.9.	Hra s nulovým součtem	56
4.3.10.	Poučení z vlastních chyb?	56
4.3.11.	Bezvýchodná situace	57
5.	Závěr	58
6.	Seznam pramenů a literatury	61
6.1.	Prameny.....	61
6.1.1.	Dobový tisk.....	61
6.1.2.	Stenoprotokoly Poslanecké sněmovny a Senátu.....	62
6.1.3.	Internetové zdroje	63
6.2.	Literatura	64
7.	Resumé.....	68

1. Úvod

V současné době se stále častěji objevují stížnosti nad politickým a morálním úpadkem naší země. Neustálé aféry otřásají politickými jistotami stejně jako důvěrou obyvatelstva. Kritikům dnešních poměrů často slouží jako příklad solidnosti a čistoty mravů Masarykova první republika coby éra úctyhodných osobností politiky, byznysu a kultury.¹ Při bližším zkoumání nešvarů politického systému je ovšem patrné, že nebyl o moc kultivovanější, než je tomu dnes. Dobový tisk svědčí o skutečnosti, že výskyt politických afér byl přinejmenším stejně častý, mnohdy dokonce v rozvinutější a nebezpečnější podobě. Aféry spoluutvářely neradostný rámec politických dějin první republiky, což ovšem není důvod, aby byl opomíjen.

Motivací pro sepsání této práce je dlouhodobý nedostatek českého akademického zájmu o komplexní výzkum fenoménu politických afér. Lze si lhostejnost vysvětlovat tím, že jsou aféry známkou lidské i systémové slabosti? Pokud ano, znamenalo by to, že studium tohoto jevu trpí jistým druhem legitimního problému.² Četba vážně míněných studií o tom, že politické aféry jsou naší společnosti vlastní, může působit rozpačitě a otřásat našimi představami o slušné a mravné společnosti,³ nicméně stále více lidí si tuto skutečnost připouští.⁴ Pokud politické aféry představují nedílnou součást společnosti, pak by měly být rovněž nedílnou součástí odborných studií.

V západních zemích a USA byl veřejný zájem o tato témata prokázán po listopadu 1989.⁵ Panoval zájem i obavy ohledně rozsahu, nákladů a důsledků politických afér. Proto se začala ve větší míře objevovat díla, která rozšiřují základnu studií i teoretických úvah.⁶ To vše svědčí o významném kroku vpřed v oblasti rodící se subdisciplíny. Organizace

¹ ŠTĚTKA, Jan: *Kmotří první republiky*. Dotyk, 1, 2013, č. 31, s. 2.

² KEBSCHULL, Harvey. G.: *Political Corruption: Making It the „Significant Other“* (dále jen *Political Corruption*). *Political Science and Politics*, 25, 1992, č. 4, s. 706.

³ BALON, Jan – PETRUSEK, Miloslav: *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů* (dále jen *Společnost naší doby*). Praha 2011, s. 131.

⁴ V roce 2007 souhlasilo 77 % Čechů s tvrzením, že politické aféry patří k životu. DIMITROVÁ, Michaela. *Postoje k aférám v politickém a veřejném životě*. Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM). In: <<http://cvvm.soc.cas.cz/hodnoceni-politicke-situace/postoje-k-aferam-v-politickem-a-verejnem-zivote>> [cit. 17. 4. 2016]. V roce 2009 s tvrzením souhlasilo 81 % občanů. KUNŠTÁT, Daniel: *Politická kultura*. CVVM. In: <<http://cvvm.soc.cas.cz/hodnoceni-politicke-situace/politicka-kultura-3>> [cit. 17. 4. 2016].

⁵ KEBSCHULL, H. G.: *Political Corruption*, s. 707.

⁶ Marija Zurnić, srbský odborník sledoval vývoj množství odborných prací nesoucí v názvu titulu slovo *scandal* od roku 1960, kdy údajně existovala pouze jedna. Během 70. let vzrostl počet na 186, v 80. letech na 338, v 90. letech na 984 a k roku 2012 byl počet 1089. ZURNIĆ, Marija: *Researching Corruption Scandals in Serbia: New Approaches and Challenges* (dále jen *Researching Corruption Scandals in Serbia*). *Sociological review*, 48, 2014, č. 2, s. 201.

několika konferencí na téma politických afér je nezvratným důkazem vzrůstajícího vědeckého zájmu. První mezinárodní konference zaměřená na subdisciplínu *Scandalogy*⁷ (zjevně název nové subdisciplíny skandalogie) se konala ve dnech 7. – 8. dubna 2016 v německém Bambergu za účasti odborníků napříč společenskými vědami.

Nelze jednoznačně určit oborové zařazení konceptu afér, zda by téma mělo být studováno psychology, sociology, politology, historiky nebo např. experty na sociální komunikaci, mediální či kulturní studia. Řešením by měl být kompromis. Všechny ze jmenovaných disciplín mohou být pro výzkum afér přínosem, proto nemůže být podceňována role historie, která má mnohé co nabídnout.

Cílem práce je nastínit význam politických afér jako svébytné, avšak integrální součásti politické kultury první republiky. Pomocí striktně definovaného teoretického konceptu politických afér se pokusíme nahlížet na konkrétní kauzy, nalézat v nich souvislosti, společné či rozdílné znaky a tím dospět k platným závěrům ohledně role afér ve stranicko-politickém systému první republiky. Dále budeme zkoumat jejich vazbu na specifický typ prvorepublikové demokracie, vliv na konkrétní rozhodnutí vrcholných politiků a využití afér jako prostředku politického boje.

Termín aféra bude užíván jako synonymum ke slovu skandál. Zahraniční literatura připouští obě varianty, nicméně dává přednost označení skandál (*scandal*, *Skandal*), označení aféra (*affair*, *Affäre*) je pro ni méně obvyklé. Abychom předešli terminologické ambivalenci, budeme v této práci jednotně operovat s termínem aféra.

Pro konceptualizaci fenoménu politických afér v oblasti první republiky se nabízí historická komparace založená na hlubší analýze vybraných případů a s ní související metoda indukce. Důkladné zkoumání politických afér, jejich srovnávání a hodnocení mohou nepochybně posloužit jako pohled do netransparentních vnitropolitických a vnitrostranických poměrů státu.

Text je členěn do tří hlavních kapitol. Jejich logická návaznost je koncipována od teoretického k praktickému a od obecného ke konkrétnímu, navíc tak, aby nebyla narušena chronologická posloupnost. V úvodní, ryze teoretické kapitole bude obsahově ujasněn význam aféry, konkrétně pak aféry politické. Správné nastavení teoretického rámce může napomoci překonat nejasnosti spojené s volným a neuváženým užíváním

⁷ *1st International Conference in Scandalogy 2016*. In: <<https://www.uni-bamberg.de/kowi/forschung/1st-international-conference-in-scandalogy-2016/>> [cit. 16. 2. 2016]. Již od 60. let odborníci navrhovali, aby byla ustavena nezávislá společenská disciplína *scandalogy*, která by dala vzniknout zatím neexistujícím teoriím politických afér. ZURNIĆ, M.: *Researching Corruption Scandals in Serbia*, s. 183.

termínu (politická) aféra a tím stanovit konkrétní předmět historického bádání počínající selekcí z velkého kvanta dobových afér. Další kapitola má ambici v obecné rovině představit kulturu politických afér v letech 1918–1938. Svou analýzu zde zahájím přesahem do dřívějšího období, ve kterém budu nalézat počátky tradice českých politických afér a jejich charakteristiku, na kterou v jistém smyslu naváže praxe první republiky. Zásadním předpokladem pro studium politických afér je pochopení politické kultury meziválečného Československa. Analýza stranicko-politického systému z hlediska ústavního a z hlediska praxe nám může odhalit specifika prvorepublikové demokracie, která mohou souviset se vznikem, existencí a řešením politických afér. Následovat bude přehled vybraných prvorepublikových politických afér. Stěžejní částí celé práce bude komparativní případová studie, která si klade za cíl důkladně analyzovat dva příklady politických afér a jejich komparací dojít k platným závěrům. Výstup práce bude směřovat k souhrnnému zhodnocení a pochopení významu vybraných politických afér v politické kultuře první republiky.

Záměrem práce není pokus o diskreditaci první republiky, nýbrž poukázat na nedostatky demokracie, kterými trpí i dnešní politika. Jedná se o historickou sondu do politických dějin meziválečné republiky, která nám umožní nahlédnout do netransparentních mocenských oblastí a zaměřit se na příčiny, souvislosti, řešení a dopady afér v konkrétní politické kultuře, a právě v tom může být práce přínosná. Můžeme se dozvědět více o skrytých dimenzích politického systému první republiky.

Co se týče literatury, po teoretické základně fenoménu politických afér bychom v českém prostředí pátrali marně. V badatelských výzkumech bývá opomíjen nebo se vyskytuje jen okrajově.⁸ Spíše jsou sledovány dílčí aféry bez snahy o jejich komparaci, typologické zařazení a konkrétní dopady na politický systém.⁹ Absenci potřebné české literatury je proto nutné vyrovnat studiem literatury zahraniční, která je ve výzkumu afér o poznání napřed.¹⁰ Nejprínosnějším pro tuto práci bylo dílo amerického profesora

⁸ Jedinou mnou citovanou českou teoretickou prací je dílo českých sociologů Jan Balona a Miroslava Petruška, kteří fenoménu afér věnují jednu kapitolu své knihy *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. V mnohém však odkazují na amerického sociologa Johna B. Thompsona.

⁹ Jednotlivé aféry jsou vděčným tématem literatury faktu nebo žurnalistické tvorby. Např. BAUER, Jan: *Aféry jak pro koho*. Praha 1991; PROCHÁZKA, Jakub – PROCHÁZKA, Václav: *Dějiny Absurdistánu*. Praha 2010; KOMÁREK, Martin: *Moc nemocných: dvacet pět příběhů těch, co nám to zvorali*. Praha 2014.

¹⁰ Angloamerická tematická literatura viz MARKOVITS, Andrei S. – SILVERSTEIN, Mark: *The Politics of Scandal: Power and Process in Liberal Democracies*. New York 1988; ROSE-ACKERMAN, Susan: *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*. Cambridge 1999; THOMPSON, John B.: *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge 2000; GARRARD, John – NEWELL, James L. (eds.): *Scandals in past and contemporary politics*. Manchester 2006.

sociologie, Johna B. Thompsona,¹¹ který se věnuje nejen obecnému konceptu afér, ale zaměřuje pozornost i na námi zkoumané aféry politické. Jeho dílo je jedním z nejcitovanějších zdrojů zahraničních tematických studií vůbec. Zajímavou práci nabízí srbský autor Maria Zurnić,¹² který zkoumá aféry a korupci v Srbsku. Pomocí teorie fenoménu politických afér nahlíží na konkrétní problémy země, což shledávám jako vhodný přístup a snahu o objektivní zkoumání celé problematiky. Pro teoretickou část byly nápomocny i další, zejména politologické články. K vysvětlení politické kultury první republiky byla nejcennější hlavně díla německého autora Petera Heumose, který na politický systém první republiky nahlíží optikou konsociační demokracie. Dějinnou bázi politických dějin pak doplňují *Dějiny první republiky* autorky Věry Olivové, *České země v éře první republiky* historika Zdeňka Kárníka nebo např. *Boj o Hrad* Antonína Klimka. Souhrn politických afér je sestaven především na základě přehledových knih: *Aféry první republiky* Jana Hrubého a kolektivního sborníku *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Některé aféry jsou také popisovány v odborných člancích, jiné jsou zpracovány nedostatečně nebo vůbec. Komparativní případová studie více spoléhá na pramennou základnu, kterou představují dobové články a stenoprotokoly (těsnopisecké záznamy) Poslanecké sněmovny a Senátu Národního shromáždění republiky Československé. Oba zmíněné druhy pramenů jsou problematické jejich silným ideologickým, ale hlavně stranickým zabarvením, proto je vyžadováno kritické zacházení a ověřování informací.

Z německy psané literatury např.: FRIEDRICH, Carl J.: *Pathologie der Republik. Die Funktion der Mißstände: Gewalt, Verrat, Korruption, Geheimhaltung, Propaganda*. Frankfurt 1973; EBBIGHAUSEN, Rolf – NECKEL, Sighart (eds.): *Anatomie des politischen Skandals: Herausgegeben von Rolf Ebbighausen und Sighard Neckel*. Berlin 1989; GELZ, Andreas – HÜSER, Dietmar - RUSS-SATTAR, Sabine (eds.): *Skandale zwischen Moderne und Postmoderne: Interdisziplinäre Perspektiven auf Formen gesellschaftlicher Transgression*. Berlin 2014.

¹¹ THOMPSON, John B.: *The Nature and Consequences of Political Scandal* (dále jen *The Nature and Consequences*) *Comunicación y Sociedad*, 1999, č. 35, s. 15. Článek odpovídá čtvrté kapitole z knihy téhož autora *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age* (2000), nesoucí název *The Nature of Political Scandal* a je doplněn i jinými částmi z knihy.

¹² ZURNIĆ, M.: *Researching Corruption Scandals in Serbia*, s. 183–208.

2. Teorie politických afér

2.1. Aféra, její definice a fáze

Historie afér může být vysledována již v antických a raně židovsko-křesťanských myšlenkách. Z etymologického hlediska pochází slovo aféra z francouzského *l'affaire*. Alternativní výraz skandál je odvozen z indogermánského *skand-*, což znamená skok. Řecké slovo *skandalon* mělo význam léčky a příčiny veřejného pohoršení.¹³

Problém nastává již se samotnou formulací aféry, která by byla obecně přijímána a uznávána. Bez základní definice je těžké postupovat v systematické analýze. Označení bývá často užíváno volně a neuváženě, proto se v posledních desetiletích objevují snahy o přesnější, odbornější vymezení. Bohužel se vzájemně natolik liší, že je nelze spojit v jednotnou definici.¹⁴ Dalším problémem systematické analýzy je fakt, že informace a data o dopadech politických afér jsou mnohdy obtížně získatelná a nespolehlivá.

V této chvíli je těžké hovořit o vědecké teorii afér. Zpočátku byly okrajovým předmětem zkoumání sociologů,¹⁵ až později si získávaly pozornost dalších společenských disciplín, zejména politologie a mediálních studií. Respektovaně můžeme zmínit Johna B. Thompsona,¹⁶ který se pokusil rozvíjet sociální teorii afér, ty spojoval s podkopáváním reputace – hlavním zdrojem symbolické moci. Ve své práci kladl důraz na úzký vztah afér a médií.

Thompsonova definice aféry je následující: „Aféru v moderním slova smyslu můžeme definovat jako akci či událost zahrnující určitý přestupek, který se dostane na veřejnost do povědomí ostatních a který přiláká veřejnou reakci.“¹⁷

Na základě studia jednotlivých fází a vlastností afér z děl odborníků (hlavně Thompsona) jsme schopni vykonstruovat platný scénář pro každou aféru:

¹³ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 15.

¹⁴ KEBSCHULL, H. G.: *Political Corruption*, s. 707–708.

¹⁵ Teoretický rámec aféry byl poprvé aplikován Émile Durkheimem, francouzským sociologem. Aféry (společnostem vlastní) považoval za nezbytné pro udržení společenského pořádku. Na jeho pojetí později navázala dvojice autorů Andrei S. Markovits a Mark Silverstein, kteří v aférách a jejich důsledcích spatřovali předmět sebe-legitimizace a očištění společnosti. V rámci sociologického přístupu zkoumali navíc aféry politické. ZURNÍČ, M.: *Researching Corruption Scandals in Serbia*, s. 186.

¹⁶ John Brookshire Thompson (1950–) je profesorem sociologie na Univerzitě v Cambridge. Předmětem jeho výzkumu jsou především současné sociologické a politické teorie. Za dílo *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age* (2000) získal v roce 2001 ocenění *European Amalfi Prize for Sociology and the Social Sciences*. Viz John B. Thompson In: <<http://www.sociology.cam.ac.uk/people/academic-staff/jthompson>> [cit. 30. 2. 2016].

¹⁷ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 15.

- 1) Vznik aféry je podmíněn porušením vžitých hodnot, norem či morálních kódů. Je nutné si uvědomit rozmanitost a proměnlivost všech hodnot a norem. Dosahují různých stupňů, které bychom mohli nazvat *aférovou citlivostí*.¹⁸ Ta závisí na sociálně-historickém kontextu, na obecném morálním klimatu a na rozsahu významu těchto hodnot pro jednotlivce či skupiny. Dokud je potencionální aféra omezena pouze na hlavní aktéry (např. dva úplatkáři), potom neeskaluje a ani nemůže. Ke vzniku aféry dochází až s aktivizací obecnosti. Aktivity, o nichž společnost neví, nemohou být *ipso facto* skandální.¹⁹
- 2) Aby se z přestoupení hodnot stala aféra, musí dojít k vyjádření a odhalení akce veřejnosti. Až v tomto momentě aféra vzniká. Kromě přestupku tak musí nutně zahrnovat i následující předpoklady: že a) o skandálech vědí neúčastníci²⁰ (nebo věří, že existují), b) o nich ví celá veřejnost c) proces zveřejňování, zviditelňování. V této fázi nabývá na významu role komunikačních médií (tisknutá, elektronická) a především způsob prezentace informací bez ohledu na jejich pravdivost. Medializované aféry mají tendenci se rychleji, nekontrolovatelně šířit a narůstat do velkých rozměrů.²¹ Podle polského politologa Piotra Pawełczyka mají aféry zákulisí a toho, kdo rozhodne, zda informace na veřejnost uvolnit či nikoliv. Odhalení aféry v pravou chvíli může být např. účinnou politickou zbraní.²²
- 3) Aféra se skládá z aktu přestupku i z aktů reagujících vhodnou formou vyjádření. Neúčastníci vnímají aféru jako morální diskreditaci, proto jí bývají pobouřeni či přímo šokováni (skandalizováni).²³ Znalost odsuzované akce se překrývá s jejím nesouhlasem. Reakce mohou nabývat podob výčitek, kárání či odsuzování. Ve svém důsledku implicitně zahrnují ostudné stigma pokrývající aktéry afér. Takové reakce musí být nutně vysloveny a vyslechnuty ostatními. Pokud existuje komunikace jen mezi nemnoha důvěrnými lidmi, pak to vyvolává spíše dojem hanobení, fám nebo jiných osobně artikulovaných přesvědčení. Neúčastníci afér jsou z výše uvedených důvodů nezbytnou a důležitou integrální součástí celého procesu. Jednoduše řečeno: žádná reakce – žádná aféra.

¹⁸ „*Scandal sensitivity*“. THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 16.

¹⁹ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 19.

²⁰ Toto pojmenování vychází z Thompsonem použitého *non-participants*. Jedná se o osoby, které nejsou ve skandálu nikterak zainteresovány.

²¹ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 18–22.

²² PAWEŁCZYK, Piotr: *The Impact of Scandal on Public Opinion* (dále jen *The Impact of Scandal*). Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, 2014, č. 3, s. 51.

²³ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 19.

- 4) Následuje proces diskuse, kdy jsou projednávány možné příčiny, souvislosti a následky aféry. Dle míry závažnosti je požadován patřičný trest. V této fázi, zejména pokud není známá skutečná příčina aféry, se otevírá široké pole pro spekulace a fabulace.²⁴ Aktivuje se cyklus tvrzení a proti-tvrzení, hledá se skutečný nebo domnělý viník. Odhalení aféry poznamenává reputaci odpovědných individuí. Je to nutný rys i nevyhnutelný následek. Charakteristickou součástí je proto tzv. „boj o jméno.“ Při vědomí toho, že je v sázce reputace, se jednotlivci mohou uchýlit k protiútokům, např. na poli soudním. Tato strategie se však jeví jako riskantní a může přilákat pozornost na možný *druhý stupeň přestupku* (tj. zatajování, popírání, lži), a ten se teprve může stát jedinci osudným.²⁵
- 5) Závěr aféry by měl směřovat k uspokojení veřejnosti, tj. k navrácení poměrů do původního stavu, potrestání hanobitelů hodnot, popřípadě k přijetí preventivních opatření. Uspokojení veřejnosti závisí na úspěšnosti řešení aféry.²⁶

Nelze podceňovat roli médií, hlavně bulvárního tisku. Kontroverznost je definujícím elementem aféry. Přitahuje pozornost ostatních a rozptyluje emoce. Mathias Kepplinger, německý odborník na komunikaci sledoval, jak jsou aféry doprovázeny vlnou mediálního zpravodajství, které vyvolává dojem, že daná anomálie je důležitým problémem. Síla médií je především v jejich schopnosti odlišně nahlížet na proces a odhalování aféry. Rozměr aféry je poté předurčován mírou intenzity v mediálním pojetí. Skandalizace může být zprostředkována jazykem (slovy, stylistickými instrumenty), fotografiemi, filmovým materiálem, selektovanými vyjádřeními atd.²⁷

²⁴ BALON, Jan – PETRUSEK, Miloslav: *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů* (dále jen *Společnost naší doby*). Praha 2011, s. 134–135.

²⁵ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 15–23.

²⁶ BALON, J. – PETRUSEK, M.: *Společnost naší doby*, s. 135.

²⁷ PAWEŁCZYK, P.: *The Impact of Scandal*, s. 47–48.

2.2. Co je politická aféra?

Předešlé řádky analyzovaly koncept aféry, který je aplikovatelný na mnoho typů, např. politické, akademické, církevní atd. V této části bude věnována pozornost právě politické aféře.

Autoři Andrei S. Markovits a Mark Silverstein v díle *The Politics of Scandal: Power and Process in Liberal Democracies* tvrdí, že politická aféra nutně zahrnuje porušování ústavního řádu.²⁸

Politickou sféru společenského života tvoří základní dvě odlišné, avšak významné oblasti aktivit. Jsou to oblasti logiky moci a logiky ústavního řádu. Logika moci je skrytá, neveřejná, „exkluzivní,“ jen těžko se dostává na veřejnost. Jde o oblast vnitropolitických, koaličních, mezistranických půtek apod., kde jde především o dosažení převahy nad politickým soupeřem. Logika ústavního řádu odkazuje na platnou legislativu, je tedy veřejná a transparentní.²⁹

Politická aféra se objevuje ve chvíli, kdy se logika moci překrývá s logikou ústavního řádu. Bývá obvykle situována na průniku obou oblastí. „Aféra narušuje pravidla legislativy, moc intervnuje do oblastí, do nichž ze zákona nemá přístup. Nebo ještě jinak – chování podle logiky moci je demaskováno tím, že jsou důsledně aplikována pravidla logiky ústavního řádu.“³⁰ John B. Thompson nicméně poukazuje na úskalí názoru dvojice Markovitse a Silversteina. Podle něj je omezující, protože postrádá jakékoliv charakteristiky politické aféry.³¹ Za tohoto předpokladu by bylo možné prohlásit, že každou aféru postrádající negativní provázanost logiky moci a logiky ústavního řádu nelze označit za politickou.

Politická aféra zahrnuje jednotlivce a jejich akce situované na *politickém poli*. Je to právě politické pole, které dává vzniknout aféře politické.³² Podle Pierra Bordieua, francouzského sociologa a antropologa, se politickým polem rozumí: „soubor politických pozic a vztahů mezi nimi a společně sdílený soubor politických hodnot, norem, jazykových prostředků a veřejné prezentace: společně sdíleny jsou nikoliv ve smyslu úplné shody, nýbrž ve smyslu jejich odlišení od společně sdílených hodnot v jiných sociálních polích, např. kulturním, literárním, sportovním, mediálním, konzumním atd.“³³

²⁸ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 23.

²⁹ BALON, J. – PETRUSEK, M.: *Společnost naší doby*, s. 134.

³⁰ Tamtéž.

³¹ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 25.

³² Tamtéž, s. 25.

³³ BALON, J. – PETRUSEK, M.: *Společnost naší doby*, s. 134.

John Thompson nabízí alternativní definici politického pole, jednoduše jako „pole akce, reakce a interakce, které souvisí s nabytím a výkonem politické moci.“³⁴ Tato politická moc je jen jednou z mocí, kromě ní existuje např. moc ekonomická nebo donucovací.

Zvláštní mocí je moc symbolická (prestiž, uznání, respekt k určitému člověku nebo instituci, tzv. symbolický kapitál). Symbolická moc hraje na politickém poli významnou roli. Projevuje v popularitě jedince nebo v tom, čemu se obvykle říká „dobrá pověst“. Přímá úměra mezi politickou mocí a symbolickým kapitálem nicméně téměř neexistuje. Aféra tento symbolický kapitál narušuje, a tím snižuje.³⁵

Symbolický kapitál mohou jednotlivci využívat za účelem akumulace moci politické. Definici politického pole lze tedy doplnit jako „pole akce a interakce, které souvisí s nabytím a výkonem politické moci skrze využití mimo jiné symbolické moci.“³⁶ Tuto charakteristiku můžeme aplikovat na různé politické režimy od tradičních imperiálních států a klasických městských států až po moderní formy národních států, od autoritářských režimů jedné strany po liberální parlamentní demokracie.

Dvojice Markovits a Silverstein zastává názor, že pouze liberální demokracie jsou vybaveny předcházením zločinných praktik politických afér, tudíž mohou být politické aféry odhalovány a zažehnávány jen v tomto demokratickém politickém prostředí. Tvrdí, že něco podobného není v autoritativních režimech, už z jejich podstaty, možné. Dokonce prohlásili, že „pokud by politické aféry neexistovaly, liberální demokracie by je samy stvořily.“³⁷

S rozvojem liberálně demokratické společnosti museli političtí lídři získávat podporu nejen od politických elit, ale také od elektorátu, museli proto budovat svou symbolickou moc v rámci širšího politického pole. Bylo nutné získat si reputaci, vazby důvěry a tzv. dobré jméno v očích opozičních rivalů, stranických kolegů, ale i v očích obyčejných občanů, na které se spoléhali v období voleb.³⁸

Nyní jsme schopni nově definovat politickou aféru, jako: „zápas o symbolickou moc na politickém poli,“ zároveň jako zápas, ve kterém „jsou v sázce reputace a důvěra.“³⁹ Političtí reprezentanti jsou zranitelní, mohou přijít o svůj nahromaděný symbolický

³⁴ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 26.

³⁵ BALON, J. – PETRUSEK, M.: *Společnost naší doby*, s. 134.

³⁶ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 27.

³⁷ ZURNÍČ, M.: *Researching Corruption Scandals*, s. 186.

³⁸ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 34.

³⁹ Tamtéž, s. 29.

kapitál, což podkopává jejich možnosti na výkonu politické moci. A to je přesně, co aféra na individuální úrovni způsobuje – hrozbu zmenšení nebo vyprázdnění symbolického kapitálu, na kterém závisí výkon politické moci.

Dalším z nebezpečí politických afér je, že napomáhají vzrůstu hluboké nedůvěry mezi občany, která může vyústit v umenšení jejich zájmu i participace. Společnost bez zájmu o politický proces se obrací zády k politickému systému, o kterém soudí, že je vadný a zkažený. Stává se z ní společnost se slabou formou demokratického vládnutí, ve které je zájem o participaci na politických procesech oslabován cynismem a hlubokou nedůvěrou.⁴⁰

Kombinace faktorů, které produkují stále se zvyšující předpojatost afér, vyvolává *syndrom skandálu*. Zdá se, že aféry přicházejí ve vlnách, stále sílí v intenzitě a zvyšují svou symbolickou i politickou hodnotu. Dochází k jejich neustálé tranzici, starší bývají nahrazovány novějšími. Rychlost, se kterou aféra odezní je úměrná jejímu rozsahu a významu. Často dochází k tomu, že ještě než je jedna aféra vysvětlena, je vystřídána jinou. Může se zdát, že aféry jsou navracející se vlastností politického života napříč demokraciemi v hlavních industrializovaných národech.⁴¹ Syndrom skandálu má tendenci stát se sebe-obnovujícím a sebe-posilujícím procesem hnaným soupeřícími spory v médiích a na politických polích i podpolích. Takové spory dávají vzniknout více aférám stávajícím se předmětem veřejné debaty a zároveň potlačujícím jiné problémy hodné řešení, a tím nakonec produkují klima politické krize, jež může oslabit nebo paralyzovat vládu.⁴²

I v nedemokratických autoritativních režimech dochází k politickým aférám, ale zejména jen v prostředí politických podpolí. Pro tisk v autoritativních režimech je velmi obtížné hrát nezávislou roli v informovanosti o politických aférách. Nemohou se stávat propagátory skandálů jako média v liberálních demokraciích. Už z tohoto důvodu převládají politické aféry v demokratických zřízeních.

⁴⁰ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 33–34.

⁴¹ BOWLER, Shaun – CARP, Jeffrey A.: *Politicians, Scandals, and Trust In Government*. *Political Behavior*, 26, 2004, č. 3, s. 274.

⁴² THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 40.

2.3. Typologie politických afér

Politické aféry lze diferencovat do několika typů. Napřed je nutné vyloučit, co politickými aférami není. Nejčastějším omylem je, že dochází k jejich analogii s korupcí. Samotná korupce není aférou. Je to již zmíněné porušení standardů stojící na jejím počátku. Až odhalením veřejnosti se stává korupční aférou.⁴³ Dále platí, že pokud aféra na politickém poli překročí určitou mez, může překročit rozměr označení aféry. Je nutné odlišovat delikty a zločiny.⁴⁴

Můžeme rozlišovat dle Thompsonova vzoru tři základní typy. Těmi jsou a) milostné aféry, b) nelegitimní zacházení s ekonomickými zdroji (tzv. finanční, korupční skandály) a c) zneužití politické moci (autority). Autoři Scott Basinger a Brandon Rottinghaus doplňují d) mezinárodní aféry, které vznikají porušením národních norem angažováním se do politiky jiného státu.⁴⁵ Historik a politolog John Garrard navrhuje dělení podle počtu zahrnutých subjektů na aféry jednotlivce a skupinové aféry.⁴⁶

Každý typ má své vlastnosti, avšak v praxi mají jednotlivé aféry řadu specifických, sekundárních rysů, kvůli kterým se naší klasifikaci mohou vymykat. Nicméně všechny znamenají překročení zakořeněných norem nebo konvencí a zneužívají moc a zdroje. Z historického hlediska má každá země svou rozvinutou, osobitou tradici afér.⁴⁷

Dopady politických afér bývají často označovány za negativní a užitečné zároveň. Existuje funkcionalistický koncept, který politické aféry zkoumá z hlediska jejich důsledků. Podle něj slouží k potvrzení standardů a konvencí, které jsou skandálními aktivitami porušovány. V moderním světě může být aféra spatřována jako sekularizovaná forma hříchu, která je pro společnost nezbytná, aby sama viděla vlastní neřesti a zakoušela pocit odhalení, odsouzení i trestu. Politické aféry mohou dát podnět k vytvoření vhodných reforem a aktivovat transparentní mechanismy, aby byl napříště politický systém proti podobným hrozbám odolný. Mohou pomoci stimulovat důležité debaty o chování a odpovědnosti vykonavatelů politické moci. Zastánci tohoto konceptu tvrdí, že aféry vypovídají o zdraví liberálně demokratické společnosti.⁴⁸ Dokladem je tvrzení

⁴³ NEWELL, James L.: *Introduction*. In: GARRARD, John – NEWELL, James L. (eds.): *Scandals in past and contemporary politics*. Manchester 2006, s. 8.

⁴⁴ PAWEŁCZYK, Piotr: *The Impact of Scandal*, s. 45–46. Za politickou aféru neoznačujeme např. úspěšný atentát na ministra financí Aloise Rašína (†1923). Jednalo se trestný čin.

⁴⁵ ZURNIĆ, M.: *Researching Corruption Scandals*, s. 193.

⁴⁶ GARRARD, John: *Scandals: an overview*. In: GARRARD, J. – NEWELL, J. L. (eds.): *Scandals in past and contemporary politics*, s. 20.

⁴⁷ THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 35.

⁴⁸ PAWEŁCZYK, P.: *The Impact of Scandal*, s. 48–49.

švýcarského psychologa Allana Gugenbühla: „Každé živé, fungující demokratické společenství skandály potřebuje. Řádně provedený skandál je totiž znamením síly a vitality.“⁴⁹

Opačný přístup zastává koncept dysfunkční. Zkoumá negativní dopady afér. Oba přístupy se rozhodl testovat německý odborník na politickou sociologii Jürgen Maier, který na základě empirické analýzy zkoumal dopady politických afér na podporu politiků či politických stran (tj. na individuální úrovni) a na demokratické instituce (institucionální úroveň). Došel k závěru, že politické aféry nemají vliv na důvěru v instituce ani na spokojenost s demokracií. Naopak důvěra v politiky a politické strany značně poklesla.⁵⁰

⁴⁹ BALON, J. – PETRUSEK, M.: *Společnost naší doby*, s. 131.

⁵⁰ MAIER, Jürgen: *The Impact of Political Scandals on Political Support. An Experimental Test of Two Theories*. *International Political Science Review*, 32, 2011, s. 283-302. Negativní dopad politických afér na popularitu politiků potvrdil např. i výzkum české agentury STEM z roku 2011. *Aféry dopadají na žebříček popularity politiků*. Stem.cz. In: < <https://www.stem.cz/popularita-politiku-kveten-2011/> > [cit. 27. 3. 2016].

3. Kultura politických afér v letech 1918 až 1938

3.1. Tradice politických afér

Jak bylo výše předesláno, každá země má historickými předpoklady různě rozvinutou a osobitou tradici politických afér. Kde hledat kořeny této tradice u nás? Pomozme si premisou dvojice autorů Markovitse a Silversteina, že výskyt politických afér⁵¹ je vázán na liberálně demokratickou formu vlády.⁵² Jelikož je jedním z klíčových prvků liberální demokracie⁵³ všeobecné volební právo, pak by počátek tradice oficiálně spadl do počátku 20. stol.⁵⁴ Avšak některé prvky jako volení úředníci nebo právo ucházet se o veřejný úřad byly formálně plněny již v době, kdy české země artikulovaly své požadavky vůči Rakousko-Uhersku prostřednictvím prvních českých politických stran. Je nezbytné uvědomit si tehdejší poměry. Česká politika dlouho bojovala za české státní právo.⁵⁵ Neochota rakouských vlád vedla české poslance k nepřiliš účinné politice pasivní resistance. Od konce 70. let bylo dosahováno jen drobných ústupků, tzv. drobečková politika, která v podstatě neztratila svůj charakter až do vyhlášení samostatné republiky.⁵⁶ Takový stav v sobě implicitně zahrnoval motivy vzniku politických afér. Nastavoval specifickou aférovou citlivost. Proto by bylo vhodné tradici politických afér situovat do 19. století. Zároveň platí, že tradici formují aféry nejslavnější:

Na počátku 70. let 19. století byla odhalena Sabinova udavačská aféra. Jeden z českých vlastenců, spisovatel, publicista a politik Karel Sabina byl na základě nezvratných důkazů usvědčen policejním konfidentem. Obvinění přijal a na základě

⁵¹ Aféry v moderním slova smyslu, tj. jak jsou chápány a popisovány odborníky koncem 20. a začátkem 21. století.

⁵² THOMPSON, J. B.: *The Nature and Consequences*, s. 23–24.

⁵³ Základními prvky liberální demokracie jsou dle uznávaného amerického politologa Roberta A. Dahla následující instituce: volení úředníci, svobodné a férové volby, všeobecné volební právo, právo ucházet se o veřejný úřad, svoboda projevu, přístup k alternativním zdrojům informací a svoboda sdružování. HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – ŠEDO, Jakub: *Politické systémy*. Brno 2011, s. 20.

⁵⁴ V roce 1907 bylo všeobecné volební právo přiznáno všem mužům starším 24 let (byl nahrazen kuriální systém), v roce 1919 mohly volit i ženy. Všeobecné, přímé, rovné a tajné volební právo pro všechny občany starší 21 let bylo právně zakotveno v ústavě z února 1920.

⁵⁵ Především snaha o opětovné spojení zemí Koruny české do jednoho samosprávného útvaru a zrovnoprávnění češtiny s němčinou.

⁵⁶ PERNES, Jiří: *Drobečková politika aneb Hledání východiska z bludného kruhu*. In: KOCIAN, Jiří – PERNES, Jiří – TŮMA, Oldřich: *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Praha 2004, s. 20–28.

kompromisu s vedením české politiky odjel do Saska. V očích národa však navždy zůstal zrádцем.⁵⁷

Před první světovou válkou došlo ke zdánlivě podobné aféře, kdy byl za policejního donašeče označen národně sociální poslanec Karel Šviha. V tomto případě se však jednalo o politicky motivovaný útok Národní strany svobodomyšlné (mladočechů) s cílem poškodit konkurenci. Útoky mladočechů ze stejných pohnutek podpořila i sociální demokracie. Nakonec ustavená komise usvědčila Šviha vinným. Na jeho obranu se postavil prof. Tomáš Garrigue Masaryk, který odhalil skutečnou pravdu, že Šviha byl pouze spolupracovníkem a rádcem Františka Ferdinanda d'Este, následníka trůnu. Celá aféra ustoupila do pozadí se začátkem první světové války.⁵⁸

Na konci roku 1914 bylo centrem zahraničního odboje Švýcarsko a domácí odboj ztělesněn *Maffii* udržoval se zahraničím zpravodajskou činností kontakt. Tato činnost spočívala ve vysílání a přijímání posílů (kurýrů). Na podzim 1915 byla pro tento důležitý úkol vybrána jistá Aloisie Linhartová, která tajnou zprávu držela v paměti, ale bylo potřeba se na místě určit legitimovat pomocí krátké šifrované zprávy, tentokrát ukryté v knoflíku jejích šatů. Celou operaci ohrozil špatný výběr dalšího prostředníka, jistého Mareše. Počínal si tak neopatrně, že byli společně s Linhartovou a dalšími zatčeni, zpráva z knoflíku byla poslána do Vídně a rozšifrována. Při výsledku Linhartová záměrně uváděla krycí jména s tvrzením, že neví, o koho se jedná. Pátrání tak bylo ukončeno jako neúspěšné. Celá akce později vešla ve známost jako knoflíková aféra, jež vedla k prozrazení protirakouského odboje.⁵⁹ V jisté fázi aféry můžeme vysledovat opět již tradiční rys, a to motiv konfidentství, protože jednou z osob, která celou akci nahlásila policejnímu ředitelství, byl sociální demokrat Bohumír Šmeral, pozdější spoluzakladatel Komunistické strany Československa. Za první republiky se knoflíková aféra stala politickou zbraní proti komunistům.⁶⁰

Před vznikem samostatného Československa byly aféry situovány na politickém poli propojeném s Rakousko-Uherskem. Z výše uvedených ilustrativních případů je patrné, že vnitřní rozchod české společnosti s monarchií byl opravdu hluboký (v případě odboje

⁵⁷ PERNES, Jiří: *Zrádce národa aneb C. k. policejní konfident Karel Sabina*. In: KOCIAN, Jiří – PERNES, Jiří – TŮMA, Oldřich: *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Praha 2004, s. 16–19. K aféře dále RAVIK, Slavomír P.: *Karel Sabina: (portrét konfidenta)*. Praha 1992.

⁵⁸ PERNES, Jiří: *Švihova aféra aneb Jak vzniklo slovo průšvih*. In: KOCIAN, Jiří, PERNES, Jiří, TŮMA, Oldřich: *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Praha 2004, s. 35–39.

⁵⁹ GALANDAUER, Jan: *Knoflík ze šatů paní Linhartové. Špionážní nehoda prvního odboje*. Dějiny a současnost. Kulturně historická revue. 30, 2008, č. 9, s. 30–32.

⁶⁰ Tamtéž.

definitivní). Vlastenecký étos měl tendenci se při každém podezření odvolávat na otázku národní cti, jako citlivé hodnoty, a kdokoli překročil míru spolupráce (ať legálně či nikoliv), mohl být snadno považován za zrádce a dát vzniknout politické aféře. Navíc se projevilo, že si byli čeští politici této hodnoty vědomi a neváhali jí využít, aby uměle vyvolaly aféru, kterou použili jako politickou zbraň k diskreditaci svých rivalů (Šviha, Šmeral).

Po získání samostatnosti se politické pole omezilo primárně na oblast nově vznikajícího státu. Boj za zrovnoprávnění českého národa v rámci monarchie byl rázem překonán, zato byla republika postavena před nové výzvy, spojené budováním státu, národnostní otázkou a ochranou před vnějšími i vnitřními ideologickými ohroženími. K tomu všemu stále přetrvával poválečný chaos. Charakter státu popsal redaktor revue *Přítomnost*, Ferdinand Peroutka, následovně: „Stát existuje, ale je ... málo vnitřně a psychologicky vybudován.“⁶¹ K relativní stabilizaci a dozrání politického systému první republiky docházelo až počátkem 20. let 20. století s přijetím nové ústavy a dubnovými volbami (1920) do Národního shromáždění. Postupně se utvářela specifická politická kultura a s ní nově nastavená aférová citlivost.

⁶¹ PEROUTKA, Ferdinand: *Pětka*. Budování státu. Díl 4. Praha 1936, s. 1386.

3.2. *Politická kultura první republiky*

Pro studium politických afér první republiky je zásadní porozumět politické kultuře⁶² období první republiky a uvědomit si především povahu, strukturu a specifika stranicko-politického systému. To nám umožní sledovat případné nedostatky v politicko-právním i společenském prostředí, kterých aktéři politických afér mohli využít a také využívali.

Již samotné okolnosti utváření a vzniku Československé republiky udávaly směr následného vývoje demokratického režimu založeného na republikánských zásadách. Vůdčími faktory směřujícími k vytvoření parlamentní demokratické republiky byly: odpoutání se od Rakousko-Uherské monarchie, česká demokratická tradice, orientace na západ a snaha o následování západního modelu demokracie (vzorem Francie a USA).

3.2.1. *Institucionální uspořádání*

Jako nově vzniklý, moderní stát uplatňovala předmnichovská republika princip dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní, který byl právně zakotven v ústavě z 29. února 1920. Ústava obsahovala veškeré prvky charakteristické pro parlamentní typ demokracie. Moci zákonodárná a výkonná měly spočívat na vzájemné koordinaci a kontrole, aby byla dodržována jejich rovnováha.⁶³

Zákonodárny sbor byl konstituován hlavně podle francouzského (ale také amerického) vzoru.⁶⁴ Ústavní listina mu přidělovala značné pravomoci. Národní shromáždění bylo voleno podle všeobecného, rovného, tajného a přímého volebního práva. Kromě legislativní funkce a kontroly vlády⁶⁵ mohlo v případě státoprávních ochranných záruk dokonce omezit základní demokratická práva.⁶⁶

⁶² Politická kultura je „termín, který v nejšířší veřejnosti evokuje chování politiků, politických subjektů a stran ve veřejném prostoru. Tato představa rezonuje s vymezením daného termínu jako určité typologie způsobu, kterým funguje politický systém jako celek na obsahové i znakové úrovni. Do politického systému je přitom zahrnuto obecné chování politických institucí, politiků ale i občanů.“ ŠKODOVÁ, Markéta: *Politická kultura: koncept a mínění české veřejnosti*. Naše společnost, 4, 2007, č. 2, s. 20–25.

⁶³ BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Československo 1918–1938: fakta, materiály, realie* (dále jen *Československo 1918–1938*). Olomouc 1994, s. 13.

⁶⁴ Diskuse byly vedeny ohledně zřízení senátu, to se po kompromisu podařilo, a o provádění referenda, ke kterému ani jednou v dějinách první republiky nedošlo. KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)* (dále jen *České země v éře První republiky*). Praha 2000, s. 101.

⁶⁵ Poslanecká sněmovna mohla vládě většinou hlasů vyslovit nedůvěru a ministři byli povinni odpovídat na dotazy a interpelace poslanců i senátorů. BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Československo 1918–1938*, s. 14–15.

⁶⁶ Např. vydání série zákonů na obranu demokracie z roku 1933, které sloužily jako obrana proti nacionalistickým, fašistickým a komunistickým proudům. Byly přijaty: tiskový zákon omezující svobodu slova, zákon o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců, zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran a další. OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*. Praha 2013, s. 183–184.

Výkonnou moc představovala vláda sestávající z prezidentem jmenovaného předsedy a jednotlivých ministrů, kteří spravovali příslušné resorty. Díky poměrnému volebnímu systému byla vždy sestavena vláda koaliční, složená z politických stran s většinovým zastoupením v parlamentu. Nutným předpokladem vlád širokých koalic byla snaha o vzájemný kompromis. Pravdou je, že důsledky koaličních rozkolů společně s dalšími změnami politického a ekonomického charakteru vedly k poměrně častému střídání vlád.⁶⁷ V případě absence dohody nebo vládní krize byly prezidentem jmenovány tzv. úřednické vlády⁶⁸ složené z odborníků a mající na starost řešení krize a následnou rehabilitaci poměrů. Za první republiky došlo k tomuto opatření celkem čtyřikrát.⁶⁹ Nutno podotknout, že se tak nestalo ani v jednom případě bezprostředním přičiněním politické aféry.

Moc soudní byla tvořena soustavou soudů. Dle ústavy, i přes některé nejasnosti, byla nezávislá na parlamentu i vládě. Mimo soustavu stál soud Ústavní, Volební a Nejvyšší správní soud.⁷⁰

Významnou roli sehrával prezident republiky, Tomáš Garrigue Masaryk, který představoval výrazný integrační a stabilizační prvek a zároveň disponoval silnou morální autoritou (symbolickou mocí), které často neváhal využít. Dalo by se hovořit až o kultu Masaryka. Po příjezdu do vlasti jako Prezident-Osvoboditel prosadil několik doplňků k ústavním právům prezidenta ve svůj prospěch. Mandát vykonával celkem po čtyři volební období.⁷¹

⁶⁷ Za necelých 20 let existence první republiky (1918–1938) se vystříдалo 18 vlád.

⁶⁸ V roce 1921 krizi způsobilo rozštěpení sociální demokracie a v roce 1926 přechod sociálních demokratů a národních socialistů do opozice kvůli listopadovým parlamentním volbám, po kterých došlo k výrazné polarizaci stranického spektra. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 144.

⁶⁹ Dvakrát stál v čele úřednické vlády zemský prezident Jan Černý (1921 a 1926), jednou Edvard Beneš (1921–1922), i když v případě Beneše se jednalo spíše o kombinaci úřednické a klasické parlamentní vlády. Brzy bylo jasné, že Beneš nemůže vykonávat zároveň funkci ministra zahraničí a premiéra, proto podal demisi. Úřednická vláda Jana Syrového byla spojena s koncem první republiky. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 128, 312–314.

⁷⁰ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, s. 102–103.

⁷¹ Volen v letech 1918, 1920, 1927 a 1934 i přesto, že dle ústavy může prezident svůj mandát vykonávat maximálně dvakrát po sobě. V roce 1930 přijalo Národní shromáždění zákon, jehož první odstavec zněl: „Tomáš Garrigue Masaryk, zasloužil se o stát.“ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Československo 1918–1938*, s. 14.

3.2.2. Specifika demokracie první republiky

Zásadním specifikem meziválečné československé demokracie bylo, že „stupeň formálního uspořádání v první republice byl nízký.“⁷² Institucionální a normativní struktura byla považována spíše za odvozený element etické, morální, filozofické a individuální podoby demokracie, tj. Masarykovo pojetí demokracie. Tato skutečnost částečně vysvětluje slabost kontroly ústavně-právních nařízení a nižší účinnost judikatury.⁷³

V případě první československé republiky se nejednalo o klasický model reprezentativního parlamentarismu, jak by se na první pohled mohlo zdát. Existoval zde specifický politický systém nesoucí prvky konsociační demokracie.⁷⁴

Takový typ demokracie vznikal ve společnostech, kde bylo přítomno teritoriální, národnostní, jazykové, socioekonomické, náboženské či kulturní štěpení. V meziválečném Československu byly hlavními štěpnými liniemi národnostní, socioekonomická a náboženská. Tato štěpení byla rozhodujícím faktorem formování politických sil. Navíc se různě překrývala a jejich kombinacemi vznikaly segmenty (subkultury, komunity, pilíře či sloupy). Jednalo se o politickými elitami (špičkami politických stran) ovládané segmenty státních a společenských struktur. Elity se opíraly o vnitřní soudržnost a loajlnost příslušníků segmentu.⁷⁵ Přidružovaly zájmové, odborové nebo hospodářské organizace a vydávaly vlastní periodika. Tím k sobě připoutávaly část společnosti. Docházelo ke zpolitizování života společnosti rozdělené na stranicky zabarvené články.⁷⁶ První republika se k Francii a USA sice přibližovala formální institucionální strukturou, ale praxí se blížila Rakousku, Švýcarsku nebo Nizozemí, typickým konsociačním demokraciím.

⁷² HEUMOS, Peter: *K politické kultuře první republiky*. In: Collegio Carolino ad honorem: setkání zástupců mnichovského střediska bohemistického bádání Collegia Carolina s českou historickou obcí: sborník projevů a příspěvků. Praha 1990, s. 72.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Konsociační demokracii představil ve svém díle *The Politics of Accomodation* (1968) nizozemský politolog Arendt Lijphart. Tento termín je používán anglofonní literaturou. Německá literatura užívá jako alternativní označení segmentovaný pluralismus, konkordantní (smluvní) nebo proporční demokracie. Charakteristickými rysy konsociační demokracie podle Lijpharta jsou: velká koalice, proporcionalita, menšinové (vzájemné) veto a segmentální autonomie. Demokracie první republiky splňuje první dvě kritéria, proto hovoříme pouze o prvcích konsociační demokracie. ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Teorie konsociační demokracie*. Přehled moderních politologických teorií. Praha 2014, s. 198, 210. Srov. Pilířové uspořádání státu, jak objasňuje historik Zdeněk Kárník. KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, s. 169–177.

⁷⁵ ŘÍCHOVÁ, B.: *Teorie konsociační demokracie*, s. 208.

⁷⁶ HARNA, Josef: *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918–1938* (dále jen *Stranickopolitický systém*) In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 24.

Politické elity zastupující relevantní segmenty se sdružovaly ve velkých koalicích. Jednalo se o stálé spojení politických stran, proporční kartel (role Pětky, Šestky, Osmy, Desítky viz níže), který byl založen na dohodovacím zákonodárství, tzv. *junktimování*, tj. na kompenzaci dílčích zájmů, pro které by nebyla nalezena potřebná většina.⁷⁷ Byl to efektivní nástroj pro tvorbu kompromisů.

Politické strany měly v republice už od počátku privilegované postavení. Mezi Čechy a Rakouskem-Uherskem panoval, jak jsme již dokázali, trvalý stav odcizení. Proto na sebe strany převzaly řadu funkcí, které za normálních okolností vykonával pro národ stát. Po rozpadu monarchie byly politické strany jedinými nositeli politické vůle, dočasně na sebe přebraly autoritu státní moci. Po vyhlášení samostatné Československé republiky se snažily svou moc udržet i stabilizovat a to se jim do jisté míry podařilo.⁷⁸ Vezmeme-li v úvahu jednu z tezí pluralismu, že „stát je jen jednou ze společenských organizací, která by proto neměla stát nad ostatními,“⁷⁹ pak se nemůžeme příliš pozastavovat nad tím, že politické strany za první republiky nabývaly takového významu. Stát a jeho dělba moci proto působily spíše jako regulátory, tzn. zázemí pro případné spory, kompromisy nebo konflikty a dočasně zachycovaly převahu jedné skupiny nad jinými.⁸⁰

Politické strany první republiky jistým způsobem navazovaly na stranické rozvrstvení předválečného období. Některé strany přetrvaly (nebo jen došlo ke změně názvu),⁸¹ jiné se transformovaly či sloučily do strany nástupnické.⁸² Naopak některé strany teprve vznikaly (většinou odtržením z již stávajících, tzv. stranické secese, až na komunisty většinou neměly dlouhého trvání).⁸³ „Nejvíce hlasů získávaly buržoazní a reformistické strany: národně demokratická, agrární, lidová, národně socialistická a sociálně demokratická.“⁸⁴ Fragmentace stranického spektra odrážela štěpení společnosti. Politická

⁷⁷ HEUMOS, Peter: *Strukturální prvky první Československé republiky. Politicko-společenský systém, intermediární organizace a problém stability*. Soudobé dějiny. 2, 1995, č. 2-3, s. 157–158.

⁷⁸ HARNA, J.: *Stranickopolitický systém*, s. 24.

⁷⁹ ŘÍCHOVÁ, B.: *Teorie konsociační demokracie*, s. 142.

⁸⁰ Tamtéž, s. 143–144.

⁸¹ Např. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu byl nový název pro předválečnou *Českou stranu agrární*. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 326.

⁸² Např. Československá národní demokracie vznikla sloučením národní strany svobodomyšlné (mladočeské), části strany pokrokové (realistické), strany státoprávně pokrokové a strany lidovopokrokové. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 325.

⁸³ Komunistická strana Československa se oddělila z levicového křídla Československé sociálně demokratické strany. Komunistická strana Československa existovala jako antisystémová opoziční strana. Její úloha v souvislosti s politickými aférami ale nemůže být popírána. „V každé aféře, v každé tragédii se snaží najít příčiny události a prostřednictvím parlamentu či veřejného mínění hnát viníka k zodpovědnosti. Ne vždy se jí to daří.“ HRUBÝ, Jan: *Aféry první republiky: jak se hrálo v zákulisí* (dále jen *Aféry první republiky*). Praha 1984, s. 21.

⁸⁴ HRUBÝ, J.: *Aféry první republiky*, s. 19.

scéna tak byla roztržena na velký počet stran (50–60 stran), které si v rámci segmentovaného pluralismu konkurovaly.⁸⁵ Strany se vyznačovaly disciplinovaností členů⁸⁶ a upevňováním organizační struktury. Standardním jevem bylo propojení vysokých politických činitelů s ekonomicky významnými podniky.

3.2.3. *Centra moci*

Faktické centrum politické moci představovala Pětka, mimoparlamentní a v ústavě nezakotvená skupina představitelů pěti hlavních státotvorných politických stran. Těmi byly Československá sociálně demokratická strana dělnická (zástupce Rudolf Bechyně), Československá národní demokracie (Alois Rašín), Československá strana lidová (Jan Šrámek), Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (Antonín Švehla) a Československá strana národně socialistická (Jiří Stříbrný). Společným cílem zúčastněných stran bylo dosažení vzájemné shody. Stala se z ní jakási oligarchická instituce, která si postupně vypracovávala vlastní pravidla.⁸⁷

Pětka vznikla a fungovala v první polovině dvacátých let. Později byla rozšířena na tzv. Šestku, Osmičku (Osmu) či Desítku, ty však nedosahovaly významu původní Pětky.⁸⁸ Tento sbor stál v zákulisí jednání a kompromisů. Předběžně rozhodoval o otázkách, které byly následně projednávány nebo spíše formálně odsouhlasené v parlamentu. Postavení Pětky výstižně charakterizoval Ferdinand Peroutka: „Fakta jsou taková, že Národní shromáždění se neschází, aby volně porokovalo a rozhodlo o záležitostech, nýbrž taková, že záležitosti jsou předem rozhodovány v lůně stran. Nějakou dobu byly rozhodovány dokonce jen pěti lidmi. Sdružení pěti politických stran dodává hotové gramofonové desky, jež jsou pak obehřávány v první i druhé sněmovně.“⁸⁹ Jeden ze členů Pětky, sociální demokrat Rudolf Bechyně ji chápal jako nutnost a protiklad chaosu, protože podle něj byly konflikty v republice „hlubší a nebezpečnější než jinde.“⁹⁰

⁸⁵ HARNA, J.: *Stranickopolitický systém*, s. 24.

⁸⁶ Nestávalo se, že by poslanec hlasoval proti vůli své strany. Pokud ano, byl to pádný důvod pro vyloučení z politické strany. Strany si to opatřovaly tím, že nechali poslance předem podepsat tzv. abdikační revers. HRUBÝ, J.: *Aféry první republiky*, s. 19. Ferdinand Peroutka v časopise *Přítomnost* konstatuje: „(S)tranická disciplína má delší ruce, než je třeba, aby dosáhla na Pětikostelní náměstí.“ PEROUTKA, Ferdinand: *Politická role senátu*. *Přítomnost*, 1, 24. 1. 1924, č. 2, s. 18.

⁸⁷ Praxe jednání byla založena na vzájemných ústupcích a kompenzacích. KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, s. 142.

⁸⁸ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Československo 1918–1938*, s. 18.

⁸⁹ PEROUTKA, Ferdinand: *Politická role senátu*. *Přítomnost*, 1, 24. 1. 1924, č. 2, s. 18.

⁹⁰ HEUMOS, P.: *Strukturální prvky první Československé republiky*, s. 162.

Reálná moc parlamentu proto byla na úkor Pětky velmi malá.⁹¹ A to i navzdory skutečnosti, že měl formálně „poslední slovo“ v okamžiku hlasování. Pětka neumožňovala vznik potencionálně nebezpečných sdružených zájmů, které by svou mobilizací mohly získat v parlamentu politický vliv. Usilovala o *status quo* udržující nežádoucí zájmy v marginální podobě. Zprostila tak parlament konfliktních procesů při prosazování různých zájmů. Tím byla zaručena stabilita na úkor bezmoci Národního shromáždění.⁹²

Kolem prezidenta Masaryka a ministra zahraničí Edvarda Beneše bylo soustředěno další politické seskupení a mocenské centrum zástupců politických a intelektuálních elit, tzv. Hrad.⁹³ Kromě ovlivňování domácí politiky se soustředil na zahraniční politiku. Post ministra zahraničí byl vyhrazen nejbližšímu spolupracovníku Masaryka, Edvardu Benešovi. Podobně jako Pětka se i Hrad snažil o pozici mimo politické strany nebo nad nimi. V mnoha případech se stavěl do pozice arbitra a vytvářel jakousi iluzi, že hájí zájmy celého národa, všech vrstev. Hrál nepopíratelnou a nezastupitelnou roli v intelektuálním a morálním vlivu na veřejný život. Na většinu politických představitelů působil Masaryk svou nezpochybnitelnou autoritou, v praxi však své zájmy prosazoval pomocí politiků v politických stranách. Jak napsal Jan Hrubý: „(V)e všech politických stranách s výjimkou KSČ měl své lidi, přes které uplatňoval osobní vliv, jeho lidé ho informovali o všem, co se děje v politických kuloárech.“⁹⁴ Ve 30. letech Hrad politicky upadal, postupně pak docházelo pouze k působení jednotlivých prezidentů Masaryka nebo Beneše.⁹⁵

Dalšími vlivnými mocenskými složkami byla důležitá ekonomická centra, která se snažila proniknout do ekonomické politiky republiky. Nejvýznamnější byla *Živnobanka* dr. Jaroslava Preisse, *Agrobanka*, *Anglo-Československá banka*, *Pražská úvěrová banka* a další.⁹⁶

⁹¹ „(P)arlament byl ve skutečnosti sotva něčím více než závislou variantou výboru Pětky ... Národní shromáždění mohlo být po rozpadu Pětky v letech světové hospodářské světové krize snadno i de iure proměněno v pouhý přívěsek exekutivy.“ HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 64–65.

⁹² HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 71.

⁹³ K fenoménu Hradu např. KÁRNÍK, Z.: „Hrad“ – pokus o elitu elit. České země v éře První republiky, s. 407–416; KLIMEK, Antonín: *Fenomén Hradu*. Boj o Hrad: díl 1. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví (dále jen Hrad a Pětka). Praha 1996, s. 163–179.

⁹⁴ HRUBÝ, Jan: *Aféry první republiky*, s. 20.

⁹⁵ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Československo 1918–1938*, s. 19.

⁹⁶ HRUBÝ, Jan: *Aféry první republiky*, s. 20–21.

Také sféra různých společenských organizací a spolků vyvíjela svůj vliv. Většina z nich hájila zájmy určité skupiny lidí, jednalo se tedy o zájmové skupiny. Příkladem mohl být *Sokol* nebo *Československá obec legionářská*.

3.2.4. Výhody a nedostatky politického systému

Přes všechna specifika a svébytnou podobou demokracie se předmnichovská Československá republika vyznačovala relativní stabilitou. Pokud přihlédneme ke krizím a úpadkům, jaké zažívaly Německo, Polsko nebo Maďarsko a celkově ke vzrůstajícím fašistickým tendencím v zemích nejen střední Evropy, můžeme meziválečné Československo označit za jakýsi „ostrov demokracie v moři fašismu.“⁹⁷ F. Peroutka viděl příčinu vzrůstu fašistických režimů okolních států v neschopnosti politických stran se mezi sebou dohodnout. Proto se moci vždy ujal vůdce-demagog. U nás byla otázka vůdcovství vyřešena Pětkou.⁹⁸

Multipartismus a proporcionalita moci zaručovaly, že nedojde k převaze jednoho segmentu a jeho výsadnímu postavení. Proti potencionálně ohrožujícím a nebezpečným stranám hlásajícím zhoubné ideologie byly utvářeny vlády širokých koalic. Zásluhou systému nebyla v republice přítomna výraznější monarchisticko-restaurativní uskupení, hnutí dělníků nebo nezvladatelné fašistické tendence. Záštitou byla vyvážená společensko-politická struktura, která upřednostňovala sladování a vyrovnávání zájmů mezi nejvýznamnějšími politickými uskupeními.⁹⁹

Sekcionalismem zaručená stabilita mohla naopak mnohdy působit až jako strnulost. Po celou dobu existence první republiky byla vláda vykonávána vesměs stejnou koalicí, neexistovala účinná opozice, která by se nabízela jako vhodná alternativa. Politický a společenský život byl jednoduše rozdělen mezi politické strany, ty si navíc dělily ministerské resorty tak, že vznikaly dědičné statky jednotlivých politických stran.¹⁰⁰ Voliči ani neprováděli klasický demokratický výběr svých reprezentantů, k dispozici měli pouze vázané kandidátní listiny. Šlo jen o potvrzení kandidáta zastupujícího daný segment.

⁹⁷ HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 60.

⁹⁸ PEROUTKA, Ferdinand: *Pětka*. Budování státu. Díl 4. Praha 1936, s. 1386.

⁹⁹ Tedy až na Němce a Slováky, největší menšiny v republice, které začaly od 30. let mobilizovat politický potenciál, který měl podobu sudetofašismu nebo slovenského klerikálního fašismu. HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 60.

¹⁰⁰ HEUMOS, P.: *Strukturální prvky první Československé republiky*, s. 159.

Vláda založená pouze na sladování zájmů a na kompromisech nebyla schopna vždy pružně a rychle reagovat. Členům koalice se dařilo prosadit své plány, ale kompromis fungoval na principu kompenzace, byla vytvářena jakási balíková jednání, již zmíněné *junktimování*.¹⁰¹ V případě nedorozumění však systém ustrnul a nebylo možné provést potřebné změny.

Slabost systému se projevoval ve chvíli, když byl vyvinut velký tlak na rozhodovací aparát.¹⁰² Pokud se hromadily problémy zaostalosti regionů, národnostní nebo jiné a nebyly řešeny, a pokud byly upřednostňovány zájmy jen jednoho nebo mála segmentů, tak se mohl systém založený na vyrovnávání zájmů snadno zablokovat.

Politici cítící se poškození dočasným vyloučením z podílu na moci se pak neztotožňovali se státem a měli v zájmu rozbití systému.¹⁰³ To byl jeden z důvodů, který byl pro existenci první republiky osudný.

¹⁰¹ HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 62.

¹⁰² ŘÍCHOVÁ, B.: *Teorie konsociační demokracie*, s. 207.

¹⁰³ Tamtéž, s. 221.

3.3. Přehled vybraných prvorepublikových politických afér

První republika doslova oplývala politickými aférami. Dobové noviny skloňovaly slovo aféra prakticky neustále a zejména večerní deníky pravidelně informovaly o průběhu jednotlivých kauz. Politické aféry tohoto období byly vesměs záležitostmi politických elit, tj. stranických špiček a dalších vlivných osobností s politickou mocí a nakumulovaným symbolickým kapitálem.

Socialistický poslanec Bohuslav Vrbenský datoval počátek politické korupce a jiných skandálních praktik na politickém poli první republiky do počátku 20. let 20. století, kdy v souvislosti s rozštěpením sociální demokracie nastoupila úřednická vláda Jana Černého a počala fungovat praxe Pětky. „(O)d roku 1920 ... užívá se politických method, jež přímo vedou k zbahnění politického života, k ztrátě autority zákonodárných sborů, poslanců i senátorů. Pánem státu stává se vysoká byrokracie, zasvěcená do tajů politických...“¹⁰⁴ Tato datace je vcelku logická. Ve 20. letech se v podstatě ustálil vládní establishment a nastoupila politika založená na vyrovnávání konfliktů a sladování zájmů.¹⁰⁵

Nejfrekventovanějšími byly aféry nelegitimního zacházení s ekonomickými zdroji pro politické cíle, tj. finanční skandály a politická korupce, které úzce souvisely se zneužitím politické moci. Pádným příkladem byla nejznámější – lihová aféra senátora Karla Práška z přelomu let 1923 a 1924, kterou časopis *Přítomnost* označil za „nejošklivější vřed, který během 5 let samostatnosti zohydil náš politický život.“¹⁰⁶

Agrárník Karel Prášek byl předsedou senátu, zároveň předsedou *Družstva hospodářských lihovarů* a navíc správcem družstevního dispozičního fondu. Z fondu byly vydávány prostředky (úplatky) k udržení konsenzu s koaličními stranami, zejména aby neblokovaly zvýšení cen lihu. Takto zneužito bylo asi 30 milionů korun, z toho tři miliony putovaly prokazatelně socialistické straně. Prášek pod tlakem rozvířené mediální kampaně a Masarykova morálního, jasně směřovaného projevu pohoršení rezignoval na post předsedy senátu. Celá aféra se zdála být ukončena vyhlášením zákona o inkompatibilitě¹⁰⁷ a následným vyloučením Práška ze strany. Nicméně se nepodařilo

¹⁰⁴ VRBENSKÝ, Bohuslav: *Politika a korupce*. Přítomnost, 1, 20. 3. 1924, č. 10, s. 146.

¹⁰⁵ HEUMOS, P.: *K politické kultuře první republiky*, s. 60.

¹⁰⁶ *V ovzduší afér*. Přítomnost, 1, č. 2, 24. 1. 1924, s. 28.

¹⁰⁷ Zákon 144/1924 Sb., posměšně nazýván též jako *lex Prášek*: „S členstvím v Národním shromáždění není slučitelná ani vlastnictví podniků výrobních, ani účast na vedení nebo správě jejich, ani účast ve vedení nebo správě jakéhokoliv sdružení na zisk zřízeného...“ *Zákon ze dne 18. 6. 1924 o inkompatibilitě (neslučitelnosti)*. epravo.cz In: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3625&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>> [cit. 19. 2. 2016].

objasnit, komu připadly zbylé peníze, a ani zmíněný zákon na dosavadních praktikách nic nezměnil.¹⁰⁸ Kontroverzně působila rovněž druhá rovina lihové aféry.¹⁰⁹ Aby odpůrci¹¹⁰ Práška donutili k rezignaci, vytasili na něj udavačskou aféru z válečných let. Po zveřejnění tajného dokumentu z vídeňského archivu, dokazujícího Práškovu vinu, začala mezi stranickými elitami panovat nervozita ohledně vynášení důvěrností z válečného archivu. Protože „vídeňský archiv jest jakási skříňka Pandořina, z které se může rozlézati na svět mnoho zla a hadů, z nichž jeden již poněkud uštknul p. Práška.“¹¹¹

Téměř paralelně s Práškovou aférou probíhaly machinace s dodávkami uhlí pro státní dráhy. Ministr železnic, socialista Jiří Stříbrný nakupoval pro dráhy předražené nekvalitní uhlí od svého bratra Františka, ředitele uhelných dolů. Provize byly převáděny nejen na konta bratrů, ale byly jimi financovány též koaliční politické strany. Celková částka odváděných provizí se dotýkala výše 20 milionů korun. Na veřejnost se tyto podvodné praktiky dostaly (pokud nebereme v potaz dílčí odhalení) až v roce 1931, čímž byla veřejnosti oficiálně odhalena Stříbrného uhelná aféra. Iniciátorem odhalení uhelné aféry byl ministr zahraničí Edvard Beneš, Stříbrného úhlavní nepřítel. Ve hře však bylo možné odhalení utajovaného systému financování politických stran, „které si podle určitého klíče dělily provize od těžařů a velkoobchodníků s uhlím.“¹¹² Nakonec nebylo tolik překvapivé, že nebylo nikomu nic prokázáno a že byl Stříbrný záhy pro nedostatek důkazů osvobozen.¹¹³

Obdobný průběh měla aféra benzinová, rovněž z počátku 20. let. Šlo o dodávky nekvalitního benzínu pro ministerstvo národní obrany. Hlavní korupčníci byli odhaleni, nicméně bylo jasné, že celá kauza zasahuje mnohem hlouběji. Vládní politici se postarali, aby proces nepřerostl do politické roviny.¹¹⁴ Potrestání hrstky hlavních viníků bylo považováno za zadostiučinění po nevyřešené lihové aféře.

¹⁰⁸ ČECHUROVÁ, Jana – HARNA, Josef – ŠEBEK, Jaroslav: *To by se za Masaryka stát nemohlo!?* (dále jen *To by se za Masaryka stát nemohlo!?*). Historie.cs. In:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1179258-se-za-masaryka-stat-nemohlo>> [cit. 22. 3. 2016]. O lihové aféře též HRUBÝ, J.: *Předseda největšího úplatku*. Aféry první republiky, s. 23–36.

¹⁰⁹ Dělení do několika rovin bylo typické pro velkou část prvorepublikových afér.

¹¹⁰ Pravděpodobně se jednalo o vypořádání Hradu s protišvehlovskou pravicovou velkostatkářskou opozicí (ztělesňovanou Práškem) uvnitř agrární strany, kdy na lůh se to v podstatě svedlo. ČECHUROVÁ, J. – HARNA, J. – ŠEBEK, J.: *To by se za Masaryka stát nemohlo!?*

¹¹¹ *Temný stín afér*. Přítomnost, 1, 24. 1. 1924, č. 2, s. 29.

¹¹² PÍŠA, Rudolf: *O Stříbrných a Tempu* (dále jen *O Stříbrných a Tempu*). In: Věstník Muzea cenných papírů, 7, 2015, č. 1, s. 9. Tento systém financování vznikl s vědomím Pětky i s vědomím prezidenta Masaryka. Tamtéž.

¹¹³ MEZEROVÁ, Jana: *Vynášení do nebes, vláčení blátem: Jiří Stříbrný*. Muzeum 3000. In: <<http://muzeum3000.nm.cz/nejnovejsi/vynaseni-do-nebes-vlaceni-blatem-jiri-stribrny>> [cit. 27. 3. 2016].

¹¹⁴ HRUBÝ, J.: *Vlastenci vlastní kapsy*. Aféry první republiky, s. 103–113.

V roce 1924 se projevíly důsledky korupčních afér na institucionální úrovni. Veřejnost byla aférami pohoršena a postavení koaličních stran otřeseno. Ministerský předseda, Antonín Švehla, v reakci na zastrašování opozičních (hlavně komunistických) politiků, prohlásil: „V zájmu cti republiky prohlašuji, že na aférách není nic specificky českého a že podobné aféry se objevují všude.“¹¹⁵ Opozici (především nejhlásitějším komunistům, německým a slovenským autonomistům) poté vytýkal, že se pokouší zneužít afér k destrukci státu. Zanedlouho byla koalicí Pětky přijata zvláštní opatření. Novela tiskového zákona znamenala posílení cenzury a zrušení redakčního tajemství a nově reformovaný volební soud měl možnost odebrat poslancům mandát.¹¹⁶ Opatřeními sice politická korupce nevyvymizela, ale ani nenabývala rozměrů, které by představovaly vážné nebezpečí pro stabilitu politického systému.

V polovině 20. let veřejností otrásla další, tzv. Marmaggiho aféra, která znamenala střet hradní politické linie s Vatikánem. Příčinou diplomatického konfliktu bylo uzákonění svátku dne upálení mistra Jana Husa a jeho první slavnosti 6. července 1925. Do čela oslav se postavil prezident Masaryk následován předsedou vlády, agráříkem Antonínem Švehlou. Papežský nuncius Francesco Marmaggi považoval jednání státních představitelů za urážku a na výzvu Vatikánu opustil Prahu. Byla vyvolána otevřená roztržka, kterou až o dva roky později ukončil *modus vivendi* (mezinárodní dohoda) mezi Československem a Vatikánem.¹¹⁷

Ohlas Marmaggiho aféry způsobil vyhocení situace uvnitř vlády a zejména uvnitř Československé socialistické strany. Ministr Jiří Stříbrný napadl vládu za to, že neodmítla Marmaggiho postup a za nerozhodnost v řešení konfliktu s Vatikánem, přičemž sám podal demisi. Jeho protestní gesto nebylo následováno ani jedním ze stranických kolegů. Byla to ojedinělá pohnutka, jejíž smysl ostatním unikal. „Dokonce ani ministerská rada neměla přesné politické definice o demisi ministra Stříbrného.“¹¹⁸ I když se mohlo zdát, že byl Stříbrný jediný, kdo důrazným aktem podpořil Masaryka, sledoval přitom vlastní cíle. Na povrch se pomalu dostávala podezření ohledně záležitosti dodávek uhlí, proto se naskytla vhodná příležitost odejít do ústraní a zachovat si „tvář.“ Stříbrného svéráznost

¹¹⁵ ŠTENCL, Richard: *Aféry první republiky*. Respekt, 6, 1995, č. 11. [online]. In: <http://www.respekt.cz/tydenik/1995/11/afery-prvni-republiky?_fid=5tsw> [cit. 13. 4. 2016].

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 142–143. Srov. EHRENBERGER, Tomáš: *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem*. Dějiny a současnost, 24, 2002, č. 4, s. 23–27. Srov. ŠMÍD, Marek: *Marmaggiho aféra: největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolcem v meziválečném období*. Církevní dějiny, 7, 2014, č. 14, s. 40-49.

¹¹⁸ *Demise ministra Stříbrného*. Národní listy, 65, 19. 7. 1925, č. 64, s. 1.

prohloubila střety uvnitř socialistické strany mezi jeho radikálním křídlem a umírněným křídlem kolem předsedy strany Václava Klobáče a Edvarda Beneše. Vzájemné mocenské střety, doprovázené nečistými praktikami politického boje, vyvrcholily na podzim 1926 vyloučením Stříbrného ze strany.

Rok 1926 by mohl být oprávněně nazýván rokem afér. Kromě aféry spojené s vyloučením Jiřího Stříbrného (označen za nemocného syfilidou) propukly paralelně aféry Gajdova¹¹⁹ a koburská. Aféra Gajdova představovala nebezpečí pokusu o fašistický převrat a koburská aféra odhalila korupční machinace s penězi bulharského prince Cyrila Koburka, který se pokusil přijetím speciálního zákona zabezpečit slovenské dědictví. V koburské aféře měl figurovat i ministr školství a národní osvěty, agrárník Milan Hodža. Aféry roku 1926 působily autonomně. Jejich aktéry však spojoval jeden společný rys, a sice problematické vztahy s Hradem. Chvíli tak panovalo přesvědčení, že se Hrad snažil aférami zbavit nepohodlných pravicových politiků.

Uvažme, Stříbrný byl sice členem socialistické strany, ale byly mu blízké nacionální a později fašistické myšlenky, byl mužem číslo dvě ve straně a snažil se nad předsedou Klobáčem získat převahu, nemluvě o jeho nepřátelství s Edvardem Benešem. Radola Gajda,¹²⁰ zakladatel strany Národní obce fašistické, byl po obvinění z přípravy fašistického puče zákrokem Masaryka uvězněn a degradován z generála na prostého vojína.¹²¹ A slovenský agrárník Milan Hodža pro změnu překážel Antonínu Švehlovi, věrnému spolupracovníku prezidenta tím, že se sám pokoušel roku 1926 sestavit novou vládu a přitom aspiroval na post ministra zahraničí tradičně náležejícímu Benešovi.¹²² Historik Dušan Uhlíř popsal situaci takto: „Hrad se zbavil dvou vážných odpůrců z pravicového tábora. Nechal padnout Gajdu a odstranit i Stříbrného. Hradní skupina si tak postupně vyřizovala účty se svými nejnebezpečnějšími odpůrci. Nyní byl učiněn pokus likvidovat politicky také Hodžu ... v tzv. koburské aféře.“¹²³ Nelze popřít podíl „hradních obětí“ na výše zmíněných aférách, ale je otázkou, zda by došlo k uspokojivému

¹¹⁹ Viz ŠEDIVÝ, Ivan: *Gajdova aféra 1926-1928*. Český časopis historický, 92, 1994, č. 4, s. 732–758; HRUBÝ, J.: *Muž několika převratů*. Aféry první republiky, s. 51–63.

¹²⁰ Jeden z velitelů československých legií v Rusku, později fašistický politik, předseda strany *Národní obce fašistické*, který byl obviněn z pokusu o fašistický puč při vysokoškolském sletu v létě 1926 a stál za dalším neúspěšným pučem v Brně-Židenicích v roce 1933. HRUBÝ, J.: *Muž několika převratů*. Aféry první republiky, s. 51–63.

¹²¹ HRUBÝ, J.: *Muž několika převratů*. Aféry první republiky, s. 55.

¹²² UHLÍŘ, Dušan: *Republikánská strana lidu zemědělského a malorolnického ve vládě panské koalice. Podíl agrární strany na mocenském zápasu pravice s Hradem v letech 1926-1929* (dále jen *Republikánská strana*). Československý časopis historický, 18 (68), 1970, č. 2–3, s. 212. Srov. KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky*, s. 388–390. Srov. KLÍMEK, A.: *Hrad a Pětka*, s. 365.

¹²³ UHLÍŘ, D.: *Republikánská strana*, s. 212–213.

rozřešení afér, kdyby jejich odhalení nebyla použita jako vhodně načasovaná politická zbraň.

Čapkova Silvestrovská aféra zaměstnávala novináře v letech 1927–1929. Zdánlivá malichernost nakonec přerostla v aféru, která byla odhalena právě v době nastupujících prezidentských voleb. Prezident Masaryk byl na konci roku 1926 pozván na oslavu Silvestra k bratřím Čapkům. V přátelské společnosti zde hosté-herci karikovali pravicové politiky nové vládní koalice: Antonína Švehlu (agrárník), Karla Kramáře (národní demokrat) a Jana Šrámka (lidová strana). Když se informace o události večera dostaly na veřejnost, byly použity proti Masarykovi, aby umenšily jeho morální autoritu. Mediální pokus o diskreditaci Masaryka nakonec neuspěl, prezidentem byl zvolen znovu.¹²⁴

Ve třicátých letech se široká koalice před plánovanými obecními volbami uchýlila k volební korupci. Využila toho, že dělnické organizace dlouho požadovaly snížení cen cukru. Po dohodě s cukerným kartelem bylo v létě roku 1937 připraveno 700 vagonů levného cukru na zavařování. Nebyl však určen potřebným, tzn. nezaměstnaným dělníkům, ale koaličním voličům. Byl to výhodný obchod. Cukerný kartel si zajistil, že strany načas upustí od boje za levný cukr a koaliční strany mohly nalákat voliče. Aféra byla veřejnosti odhalena komunistickým deníkem *Rudé Právo*. Komunisté stáli v opozici, byli tudíž z plánu vyloučeni. Lidé začali požadovat levný cukr pro všechny. Koalice nakonec od celé akce ustoupila. Volby byly odloženy s prázdným slibem, že cukr dostanou nezaměstnaní.¹²⁵

Vysoká frekventovanost politických afér a jejich často neuspokojivá řešení vedly k tomu, že československá veřejnost stále citelněji pociťovala syndrom skandálu. Dokladem je článek Viktora Dyka z počátku 30. let: „Po léta jsme už svědky politických afér, jež z mezí pouhých politických afér vybočují. Měly-li by se opakovati do nekonečna, znamenalo by to trvajíc horečku, která by stravovala životní síly a podlomila energii pracovní. Umlčení choroby neznamená ještě ozdravení.“¹²⁶

¹²⁴ ČECHUROVÁ, J. – HARNA, J. – ŠEBEK, J.: *To by se za Masaryka stát nemohlo!?* K aféře dále KAPOUN, Václav: *Silvestrovská aféra Karla Čapka*. Praha 1992.

¹²⁵ HRUBÝ, J.: *Polibek s příchutí cukru*. Aféry první republiky, s. 127–138. Srov. Národní Shromáždění Republiky Československé 1925-1929, Poslanecká sněmovna, 128. schůze, 17. 12. 1937, část 9/13 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/128schuz/s128009.htm>> [cit. 16. 3. 2016].

¹²⁶ DYK, Viktor: *Jen politické aféry?* Národní listy, 71, 12. 3. 1931, č. 71, s. 1.

4. Komparativní případová studie

V následující části budou podrobně analyzovány dvě výše nastíněné politické aféry: okolnosti vyloučení Jiřího Stříbrného z Československé strany socialistické a tzv. koburská aféra. Aféry budou představovat dvě historické sondy jako synchronní případové studie, které nám dají nahlédnout do chorobopisu stranicko-politických poměrů první republiky.

Volba vybraných afér je motivována jejich kontroverzí a složitostí, respektive navrstvením skutečných i uměle vyvolaných skandálů, které utvářejí plastický obraz celé záležitosti a vysvětlují konkrétní jednání politiků. V obou případech se bude jednat o aféry jedinců (hlavních aktérů) i aféry skupinové (v tomto případě koaliční). Charakter odhalovaných afér bude reprezentovat různé typy politických skandálů, zejména zneužití finančních prostředků, politické moci, ale objeví se i motivy afér milostných či zahraničních.

Samotná analýza bude zpracovávána tak, aby sledovala příčiny, souvislosti, průběh, řešení a dopady politických afér na hlavní aktéry, případně na celý stranicko-politický systém. Struktura případových studií bude přibližně odrážet schéma popsané v teoretické části. Aféry budou hodnoceny v souhrnné závěrečné kapitole, která zohlední též charakteristiku afér uvedených v přehledu.

4.1. Okolnosti vyloučení Jiřího Stříbrného ze strany

Aféra spojená s vyloučením Jiřího Stříbrného z Československé strany socialistické si právem získala přívěsisko nečistá.¹²⁷ Prostředky, kterými byla vedena, lze označit přinejmenším za neprofesionální a nečestné.

4.1.1. Příčiny a souvislosti – Napětí ve straně

Jiří Stříbrný byl jednou z „velkých ryb“ prvorepublikových politiků. Obratný řečník, nekompromisní redaktor, publicista, poslanec, muž 28. října, socialistický zástupce Pětky a několikanásobný ministr byl zároveň jednou z nejkontroverznějších postav politické scény, navíc zatížen množstvím afér.¹²⁸ Díky svým schopnostem si vybudoval úctyhodnou kariéru, ale získal i mnoho nepřátel. Mezi ty největší patřili spolustraníci Václav Klobáček a Edvard Beneš.

Stříbrný měl v Československé straně socialistické značný vliv. Zastával pozici místopředsedy, reprezentoval stranu v Pětce, ovládal část stranického tisku a především zajišťoval financování strany. Pokoušel se stranu transformovat v nástroj prosazování osobních zájmů a ambicí.¹²⁹ Svým radikalismem narážel na odpor předsedy Václava Klobáčka, který představoval spíše umírněné křídlo podporované Hradem.

Stříbrný se na počátku 20. let neváhal pustit do kontroverzních polemik s prezidentem Masarykem, když mu mimo jiné vyčetl, že „nebýt mužů 28. října, nebyl by Masaryk prezidentem, ale jezdil by dál po Evropě jako emigrant.“¹³⁰

¹²⁷ *Nečistá aféra*. Hlas lidu, 41, 31. 7. 1926, č. 85, s. 1.

¹²⁸ Kvůli údajné milostné aféře musel v roce 1905 opustit práci redaktora ve Vídni. Tuto informaci obsahovalo hlášení policejního prezidenta Bienerta: „Po aféře milostného rázu, která byla podnětem k tiskovým útokům sociálně demokratické strany ve Vídni (Wien), měl býti ze strany národně sociální vyloučen, avšak po vyšetření případu bylo od tohoto upouštěno a revidovaný odvolán do Prahy, kde se stal redaktorem Železničních listů.“ Hlášení policejního prezidenta Bienerta z 19. 6. citováno In: VYKOUPIIL, Libor: *Jiří Stříbrný: Portrét politika* (dále jen *Jiří Stříbrný*). Olomouc 2000, s. 29.

Stříbrného karbanická aféra pronikla na povrch po soudní výpovědi jistého Karla Mestka, pokladníka Městské spořitelny v Praze, který byl obviněn ze zpronevěry peněz spořitelny (až 300 000 Kč). Mestek uvedl, že v Obecním domě i jinde často hrával karty a sedával zde v „lepší společnosti“. Prý s ním hráli profesori, poslanci i ministři Karel Prášek a Jiří Stříbrný, kteří zde měli hrát o veliké částky a nejednou prohrávali. Konkrétně Stříbrný měl za jeden večer prohrát až 200 000 Kč a k tomu navíc dát v zástavu svůj služební, tedy státní automobil, který měl druhý den vyplatit. PÍŠA, R.: *O Stříbrných a Tempu*, s. 7. Stříbrný tehdy prohrál ministerské křeslo, ale nikoliv vliv ve straně.

¹²⁹ KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O.: *Pád Jiřího Stříbrného aneb Odstraňování „nepřátel demokracie“* (dále jen *Pád Jiřího Stříbrného*). České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989 (dále jen *České průšvihy*). Praha 2004, s. 86.

¹³⁰ KOSATÍK, Pavel: *Muž příliš sebevědomý – Jiří Stříbrný (1880–1955)* (dále jen *Muž příliš sebevědomý*). In: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2004091060>> [cit. 4. 4. 2016]. Tato ostrá slova vycházela ze sporu o podíl na vzniku samostatného státu. Masaryk a Beneš vyzvedávali význam zahraničního odboje a činnost československých legií. Muži 28. října, nejhlasitěji právě Stříbrný, zase tvrdili, že rozhodujícím faktorem byl pražský převrat, bez kterého by k vyhlášení samostatné Československé republiky nedošlo.

Část sporů s Masarykem se přenesla také do vztahu s ministrem zahraničí, Edvardem Benešem. V roce 1922 se stal Beneš na Masarykovo doporučení oficiálně členem Československé strany socialistické,¹³¹ kde jednoznačně podporoval Klofáčovo umírněné křídlo.¹³² Silou svého vlivu si postupně získával význačné postavení a tím se stával vážným konkurentem Jiřího Stříbrného. Ve sporu Stříbrného a Beneše se zpočátku jednalo především o to, zda bude strana směřovat v hradním kurzu.¹³³ Beneš si představoval vytvoření republikánského bloku pravicových a socialistických stran, tomu však Stříbrný svými aktivitami bránil.

Beneš, neustále čelící Stříbrného kritice zahraniční politiky, se roku 1924 pokusil v rámci „politického protiútoků“ odhalit Stříbrného uhelnou aféru. Nechal proti Jiřímu i jeho bratru Františkovi shromažďovat materiály dokazující nekalé obchody se státním uhlím, prováděné přes ministerstvo železnic.¹³⁴ Než stačila uhelná aféra proniknout na veřejnost, zasáhl ministerský předseda Antonín Švehla, a to z prostého důvodu. Odhalením aféry by došlo k prozrazení utajovaného systému financování politických stran. Systém financování byl důvěrně znám celé Pětce i samotnému prezidentovi. Masaryk proto Beneše v jeho úsilí nepodpořil, riskoval by odhalení závažné koaliční aféry. To byl právě moment, kdy došlo mezi Stříbrným a Benešem k doživotní averzi.¹³⁵ Sřety mezi oběma rivaly dále pokračovaly a sílily na intenzitě, což se nejvíce projevilo v krizovém roce 1926.

Vnitrostranická krize, která v roce 1926 zasáhla Československou stranu socialistickou, byla jen jedním z projevů dlouhodobější krize vnitropolitické.¹³⁶ Neutěšené poměry zrcadlily výsledky parlamentních voleb z roku 1925. V nich posílily nacionální a komunistické proudy, své postavení upevnily agrární a lidová strana, naopak

Jiří Stříbrný osobně považoval za nejdůležitější dny 29. až 30. října, pochopitelně proto, že na nich měl osobní podíl. Masaryk označoval za datum ustavení Československé republiky vznik československé vlády v Paříži 14. října 1918 a jako možné mezníky zmiňoval dokonce i dřívější úspěšná zahraniční jednání. Nepovažoval datum 28. října za nejpřesnější, ale nakonec se s ním spokojil. PÍŠA, R.: *O Stříbrných a Tempu*, s. 7.

¹³¹ Před odchodem do emigrace nebyl členem ani jedné ze stran. Neusiloval o zařazení do stranicko-politické sféry, byl politicky nezávislým. Po poradě s prezidentem Masarykem zvolil socialistickou stranu. HARNA, Josef: *Český národní socialismus (Do roku 1938)* In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 126.

¹³² HARNA, J.: *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl, 1861–1938. Brno 2005, s. 772.

¹³³ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, s. 392.

¹³⁴ PÍŠA, R.: *O Stříbrných a Tempu*, s. 9.

¹³⁵ HRUBÝ, J.: *Ministr pro vlastní peněženku. Aféry první republiky*, s. 47.

¹³⁶ KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O.: *Pád Jiřího Stříbrného. České průšvihy*, s. 84.

došlo k oslabení stran socialistických. Brzy bylo jasné, že se politické síly v republice začaly přesouvat.¹³⁷

Vláda Pětky dlouho odolávala silicímú tlaku extrémní pravice (nacionalismus, fašismus) i levice (komunismus). Když se ale začaly objevovat rozpory uvnitř koaličních stran a docházelo k odštěpeneckým hnutím ve všech zastoupených stranách,¹³⁸ začala se postupně hroutit zdánlivě pevná pilířová struktura, na které Pětka spočívala.

Na jaře 1926 přebrala kontrolu úřednická vláda Jana Černého, která měla za cíl připravit novou vládu reflektující přesun politických sil. Se zvažovaným odchodem socialistických stran (komunisty oslabených sociálních demokratů a socialistů) do opozice Jiří Stříbrný, jakožto dlouholetý člen a zastánce koaliční politiky Pětky, důrazně nesouhlasil.¹³⁹ Bezvýhodnou situaci se pokusil impulzivně řešit snahou o prosazení změny volebního řádu, popř. celé ústavy – fakticky oktroj.¹⁴⁰ Neuspěl. Strana se nakonec dohodou rozhodla pro opoziční politiku.

Když v Poslanecké sněmovně agrárníci a lidovci prosadili, navzdory odmítavému stanovisku opozičních socialistických stran, *junktivním* pevná agrární cla a upravení příjmu duchovenstva (tzv. kongruí), setkali se s ostrou reakcí. Socialisté požadovali demisi Beneše v úřednické vládě, protože se domnívali, že by vyvolala pád celé vlády. Beneš však odstoupit nehodlal. To bylo pro Stříbrného nepřijatelné. Zahájil proti Benešovi rozsáhlou kampaň, vedenou zejména na stránkách spřízněného tisku.¹⁴¹ Vzájemné spory se postupně měnily v čirý zápas o stranu a její politickou orientaci. Součástí politického boje bylo využití veškerých prostředků, včetně skandálních. Celá strana se ocitla v hluboké krizi, jejíž řešení si vyžádalo svolání mimořádného 11. sjezdu

¹³⁷ OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 144.

¹³⁸ Nejdříve se od sociálních demokratů oddělila komunistická frakce (1921), od lidovců Hlinkova slovenská ľudová strana (1925), od národních demokratů se oddělilo Stránského křídlo, které vytvořilo Národní stranu práce (1925), socialisté se zbavili radikála Jiřího Stříbrného (1926) a agrárníci se rozdělili na Práškovu velkostatkářskou a levicovou malozemědělskou složku (1925). KLIMEK, A.: *Hrad a Pětka*, s. 351–352.

¹³⁹ KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O.: *Pád Jiřího Stříbrného*. České průšvihy, s. 86.

¹⁴⁰ K ničemu takovému nedošlo, i když bylo z jistých výpovědí prokázáno, že Beneš i Masaryk by za určitých okolností se změnou volebního řádu souhlasili. Uvažovalo se o mnoha variantách: nahrazení poměrného volebního systému většinovým, prémiový systém, který by zvýhodnil nejsilnější politické strany, zrušení vázaných kandidátních listin, přerozdělení volebních krajů (rozdělit tak soustředěné národnostní menšiny), změna volby prezidenta, která by zvýšila jeho pravomoci. Tato Stříbrného aktivita byla později použita jako důkaz o údajný pokus o převrat. VYKOUPILO, Libor: *Strana československých socialistů a Jiří Stříbrný v roce 1926*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university. Brno 1997, 45, č. 43, s. 120.

¹⁴¹ Hlavně *České slovo* a *Nová Evropa*. VYKOUPILO, L.: *Strana československých socialistů a Jiří Stříbrný v roce 1926*, s. 119.

strany naplánovaného na 19. září 1926. Sjezdu, jehož cílem bylo předem připravované vyloučení Stříbrného.

4.1.2. Odhalení aféry

Podnět pro odhalení špinavé aféry zavdala brožura jistého dr. Jana Karlíka, která byla sepsána za účelem obrany fašisticky smýšlejícího Radoly Gajdy (obviňovaného z vyzvědačské aféry vedené proti Francii ve prospěch Ruska). Aby přenesli pozornost od činností Gajdy, snažili se národní demokraté jako spojenci Národní obce fašistické (dále jen NOF) prostřednictvím jejich *Národních listů* zdiskreditovat hradní politiky a jiné čelné osobnosti. V brožuře se psalo, že si Václav Klofáč vyžádal u venerologa Antonína Trýba dopis, ve kterém stálo, že Jiří Stříbrný trpí progresivní paralýzou způsobenou pokročilým stádiem syfilidy.¹⁴² *Národní listy* tuto zprávu odhalily veřejnosti a rozporuplné reakce na sebe nenechaly dlouho čekat. Byla vyprovokována nečistá aféra, která osvětlovala pokusy o zbavení se nepohodlného Jiřího Stříbrného z Československé strany socialistické. Připomeňme však ještě jednu důležitou věc. Jiří Stříbrný byl sympatizantem Gajdy i NOF a byl si blízký také s Kramářovou národní demokracií. Obhajoba Gajdy v tomto případě sloužila i jako obhajoba Stříbrného.

4.1.3. Průběh aféry, diskuse

V dubnu 1926 oznámil rozlícený Jiří Stříbrný předsednictvu strany, že odjíždí na cestu do zahraničí, údajně na léčení.¹⁴³ Jeho nepřítomnosti i uvedeného důvodu odjezdu hbitě využili Stříbrného odpůrci v čele s předsedou strany Klofáčem. Ten označil „Stříbrného chování za důsledek progresivní paralýzy, jejímž původcem měla být syfilis.“¹⁴⁴ Nejednalo se o neopodstatněné obvinění. Klofáč svým prohlášením reagoval na Stříbrného milostnou aféru. Informaci o nákaze obdržel od jistého lékaře, s jehož ženou měl mít Stříbrný poměr.¹⁴⁵ Naskytla se vhodná záminka, které Klofáč neváhal využít pro „dobro strany.“

¹⁴² *Nečistá aféra*. Hlas lidu, 41, 31. 7. 1926, č. 85, s. 1.

¹⁴³ Později vysvětlil, že se léčil u odborníka na ochablost srdečních svalů. *Jak se poslanec Stříbrný dozvěděl o komplotu*. Národní listy, 66, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

¹⁴⁴ KOCIAN, J. – PERNES, J. – TŮMA, O.: *Pád Jiřího Stříbrného*. České průšvihy, s. 87.

¹⁴⁵ Klofáč tuto informaci dostal od jistého lékaře, jehož žena se měla údajně od Stříbrného nakazit. Lékař však netušil, že měla ještě jiného milence a nakazila se právě od něj. Proto došlo k nedorozumění. ČECHUROVÁ, J. – HARNA, J. – ŠEBEK, J.: *To by se za Masaryka stát nemohlo!?*

Aby bylo Klofáčovo tvrzení opodstatněné, pokoušel se přimět brněnského lékaře, profesora Antonína Trýba,¹⁴⁶ aby vydal posudek o Stříbrného zdravotním stavu. Profesor Trýb však odmítal prohlásit cokoliv bez řádného lékařského vyšetření, navíc poslance Stříbrného nikdy neléčil ani jej neznal. Klofáč stále naléhal. Profesor Trýb později na stránkách časopisu *Lech* popsal: „Klofáč řekl, že viděl analysu, pozitivního Wassermanna (syfilis – pozn.), zkoušku krevní že dělal Amerling (Karel Amerling byl uznávaný lékař, vysokoškolský pedagog a politik – pozn.)¹⁴⁷ a že se u Stříbrného projevuje paralysa, že je to nebezpečnější pro politiku a pro stát, že jsou zde vyšší zájmy a že na tom má zvláštní zájem ministr Dr. Beneš a president Masaryk, tak jsem to slíbil. Tak to ze mne vylákali, já osel jsem do toho vlezl...“¹⁴⁸ Samotným dopisem Trýb pouze vyslovil názor na základě symptomů, které mu Klofáč zaslal, nešlo tedy o přímé potvrzení nemoci.¹⁴⁹ Na svou obhajobu uvedl: „Měl jsem nejlepší úmysl a čistě z neznalosti poměrů politických obrátil jsem se na pana senátora Klofáče v domněnce, že je dobrým přítelem pana Stříbrného.“¹⁵⁰

Klofáč údajně intervenoval také u Františka Stříbrného. Sdělil mu, že jeho bratr je nemocen, jeví se na něm známky progresivní paralýzy, a proto by bylo vhodné jej poslat na léčení do sanatoria ve Veleslavíně ke známému lékaři duševních chorob. Svá tvrzení přitom legitimoval dopisem od doktora Trýba.¹⁵¹

Po svém příjezdu Jiří Stříbrný ve zveřejněné brožuře Klofáčovy akce odsoudil a na svou obranu zveřejnil negativní výsledky čtyř lékařských vysvědčení.¹⁵²

¹⁴⁶ Antonín Trýb byl profesorem dermatovenerologie v Brně. Mimo jiné působil i jako básník a prozaik. Za první světové války byl ruským legionářem. Byl členem Československé sociálně demokratické strany dělnické a patřil mezi dopisovatele do Lidových novin. *prof. MUDr. Antonín Trýb, DrSc.* Encyklopedie dějin města Brna. In: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=404> [cit. 23. 3. 2016].

¹⁴⁷ KONEČNÝ, Karel: *Prof. Dr. Karel Amerling - lékař, pedagog, politik*. In: Andros probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám. Brno 2005, s. 585-595.

¹⁴⁸ TRÝB citován In: *Lech*. 9. 9. 1926. MEZEROVÁ, J.: *Vynášení do nebes, vláčení blátem: Jiří Stříbrný*. In: <<http://muzeum3000.nm.cz/nejnovejsi/vynaseni-do-nebes-vlaceni-blatem-jiri-stribrny>> [cit. 14. 1. 2016]

¹⁴⁹ ŠTENCL, Richard: *Aféry první republiky*. Respekt, 6, 1995, č. 11. [online]. In: <http://www.respekt.cz/tydenik/1995/11/afery-prvni-republiky?_fid=5tsw> [cit. 13. 4. 2016].

¹⁵⁰ *Pověstný list profesora Trýba Klofáčovi*. Národní listy, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

¹⁵¹ *Jak se poslanec Stříbrný dozvěděl o komplotu*. Národní listy, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

¹⁵² *Skutečné vysvědčení lékařské: Stříbrný nemá a neměl nikdy lues*. Národní listy, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

4.1.4. Řešení a důsledky – vyloučení Jiřího Stříbrného ze strany

Sjezd strany se konal 19. září 1926 v Brně, ale vše bylo předem důkladně připravováno. Bylo pečlivě vybráno místo konání¹⁵³ i samotní delegáti. Cílem bylo co nejvíce oslabit pozice Stříbrného a naopak vyloučit veškerá rizika pro Klofáče a Beneše. Před samotným sjezdem se konalo zasedání zastupitelstva socialistické strany, na kterém bylo přijato doporučení na vyloučení Stříbrného a jeho úzkých spolupracovníků. Proti většinovému rozhodnutí se postavil pouze předseda Československé obce dělnické (odborové ústředny socialistické strany), poslanec Alois Tučný.¹⁵⁴ Stříbrný oponentům ulehčil situaci vytištěním brožury (co napsal posvém příjezdu z léčení), kterou zahájil proti Klofáčovi otevřený útok,¹⁵⁵ ale i tím, že se sjezdu osobně nezúčastnil.¹⁵⁶

Před delegáty sjezdu byl Stříbrný obviněn „z poškození strany rozšířením tisku napadajícího předsedu strany Klofáče,¹⁵⁷ což bylo bráno jako závažné porušení stranické disciplíny. Poslanec Josef David zúčastněné dále informoval o stycích Stříbrného s Radolou Gajdou a padla obvinění z připravovaného převratu.¹⁵⁸ Svá tvrzení podložil citací části rozhovoru, ve kterém prý Stříbrný pravil: „Davide, my ještě jednou v republice budeme dělat převrat – ale ten převrat budeme dělat s národními socialisty,¹⁵⁹ čímž chtěl naznačit, že se Stříbrný pokoušel do připravovaného převratu zavléct celou stranu. Václav Klofáč dokládal další Stříbrného slova: „(V)láda demokracie není u nás udržitelná a že musí býti vystřídána diktaturou.“¹⁶⁰

¹⁵³ Brno bylo zvoleno z toho důvodu, že v Praze se Stříbrný těšil značné popularitě. KOCIAN, J. – PERNES, J. – TŮMA, O.: *České průšvihy*, s. 88.

¹⁵⁴ Jiří Stříbrný sjezdem strany vyloučen. *Kdo chystal převrat? – Masarykův telegram. – Posl. Tučný do oposice*. Hlas lidu, 41, 21. 9. 1926, č. 107, s. 1.

¹⁵⁵ Bylo pravděpodobné, že Klofáč s ostrou reakcí Stříbrného předem počítal, zaval tak další důvod pro vyloučení.

¹⁵⁶ KOCIAN, J. – PERNES, J. – TŮMA, O.: *České průšvihy*, s. 88.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 88.

¹⁵⁸ Jiří Stříbrný stál za pokusem reformovat volební řád tak, aby zajistil státotvorné koalici naprostou většinu – šlo nejspíše o zavedení pětiprocentní uzavírací klauzule (reakce na parlamentní volby z roku 1925, ve kterých koalice získala pouhých 45,9 %, naopak posílili komunisté a nacionalistické strany). Především pomocí tisku *České slovo* se národní socialisté pokoušeli rozšiřovat tuto myšlenku a dokonce se v člancích formovaly náznaky a nabádání k volání po diktatuře republiky, navíc v čele se Stříbrným. VYKOUPIĽ, L.: *Strana československých socialistů a Jiří Stříbrný v roce 1926*, s. 115-127. Srov. PEROUTKA, Ferdinand: *Nové pokusy s volebním řádem*. Přítomnost, 3, 8. 4. 1926, č. 13, s. 193.

¹⁵⁹ Obavy z autoritativních fašistických tendencí plynuly hlavně ze sledování politických událostí v sousedním Polsku, kde došlo k pravcovému převratu pod vedením maršála Piłsudskiho. Jiří Stříbrný sjezdem strany vyloučen. *Kdo chystal převrat? – Masarykův telegram. – Posl. Tučný do oposice*. Hlas lidu, 41, 21. 9. 1926, č. 107, s. 1.

¹⁶⁰ Jiří Stříbrný sjezdem strany vyloučen. *Kdo chystal převrat? – Masarykův telegram. – Posl. Tučný do oposice*. Hlas lidu, 41, 21. 9. 1926, č. 107, s. 1.

Většina hlasů nakonec, i přes odpor předsedy Československé obce dělnické, Aloise Tučného, rozhodla. Stříbrný byl vyloučen ze strany,¹⁶¹ označen za „úplatného ministra, defraudanta stranických peněz a nakonec za vlastizrádce.“¹⁶² Spolu s ním byli vyloučeni jeho blízcí spolupracovníci.¹⁶³ Nato Poslanec Tučný se svými přívrženci sjezd opustili.¹⁶⁴

Vyloučení Stříbrného a jeho podporovatelů nebylo jediným výsledkem sjezdu. Strana, nyní „očistěna“ od nežádoucích živlů, si změnila název na Československou stranu národně socialistickou a záhy byl přijat i nový program strany.¹⁶⁵ Sama se nyní profilovala jako strana, která se staví „za presidenta a prohlašuje, že je ochotna k součinnosti s československou sociální demokracií.“¹⁶⁶ Stala se tak oporou hradní politiky,¹⁶⁷ jak si Beneš od počátku přál. Předsedou strany byl aklamací zvolen Václav Klofáč, který si tím upevnil vůdčí postavení ve straně.

Po brněnském sjezdu vyšla v *Českém slově*, novinách národně socialistické strany, následující zpráva: „V těchto dnech byl vyloučen z naší strany Jiří Stříbrný. Je to politická mrtvola a vícekrát se jím v našich listech nebudeme zabývat.“¹⁶⁸

Na případu vyloučení Stříbrného je zajímavé sledovat, jak bylo jeho vyloučení chápáno jeho odpůrci a naopak jeho přívrženci. Uvedme dva názorné příklady:

Ferdinand Peroutka líčil pád Jiřího Stříbrného následovně: „Muž, který odešel, nezdržoval se běžnou korupcí. Jeho ambice byly vyšší a také i jeho prostředky byly odvážnější. V Itálii či ve Španělsku byl by asi diktátorem. U nás padl, protože čeští lidé nemilují diktátory. Ani ne tak ze závisti. Ale z jakéhosi podvědomého pudu, který bývalé poddané chrání před novým nevolnictvím.“¹⁶⁹

Jeden ze zastánců Jiřího Stříbrného, Emil Šimek, naopak konstatoval, že: „Kdyby se byl našel důvod jiný než ta hnusná aféra s paralysou, byl by býval odstraněn pro ten jiný

¹⁶¹ Pro vyloučení hlasovalo z celkových 187 delegátů 95, proti jich bylo 42 a hlasování se zdrželo 50 členů strany. Hlasovalo se aklamací. *Sjezd, kterým začíná rozvrat*. Národní listy, 20. 9. 1926, č. 38, s. 1.

¹⁶² KOSATÍK, P.: *Muž příliš sebevědomý*.

¹⁶³ Konkrétně poslanec Jindřich Trnoblanský, ministerský rada Emil Šimek a bývalý šéfredaktor ústředního orgánu strany František Schwarz. *Jiří Stříbrný*. Hlas lidu, 41, 23. 9. 1926, č. 108, s. 1. Tito se bránili tím, že jejich vyloučení souviselo se zjištěním, že obvinění proti Stříbrnému bylo nastrojeno. *Svědčil Jiří Stříbrný křivě před soudem?* Lidové noviny, 40, 24. 11. 1932, č. 593, s. 5.

¹⁶⁴ *Jiří Stříbrný sjezdem strany vyloučen. Kdo chystal převrat? – Masarykův telegram. – Posl. Tučný do oposice*. Hlas lidu, 41, 21. 9. 1926, č. 107, s. 1.

¹⁶⁵ HARNA, Josef: *Český národní socialismus (Do roku 1938)*, s. 124.

¹⁶⁶ *Jiří Stříbrný sjezdem strany vyloučen. Kdo chystal převrat? – Masarykův telegram. – Posl. Tučný do oposice*. Hlas lidu, 41, 21. 9. 1926, č. 107, s. 1.

¹⁶⁷ Tato politika se ještě prohloubila poté, co došlo ke sloučení s *Národní stranou práce* Jaroslava Stránského. HARNA, Josef: *Český národní socialismus (Do roku 1938)*, s. 126

¹⁶⁸ PÍŠA, R.: *O Stříbrných a Tempu*, s. 11.

¹⁶⁹ PEROUTKA, Ferdinand: *Jiřího Stříbrného sláva a pád*. Přítomnost, 3, 23. 9. 1926, č. 37, s. 580.

důvod. Ale protože na něho nebylo korupčních afér, sáhlo se k tomu.¹⁷⁰ Ve výsledku však nedošlo k očištění strany od korupčních vlivů, jak bylo původně prohlašováno, Jiří Stříbrný sice byl obviněn z korupčních praktik, nicméně se ve straně nacházelo množství lidí, kteří „korupci drželi stranu i sebe.“¹⁷¹ Důkazem je fakt, že i po vyloučení Jiřího Stříbrného měla národně socialistická strana stále zájem na provádění financování strany Františkem Stříbrným. Nadále přijímala „dary,“ o kterých věděla, že pochází z provizí získaných na podvodných dodávkách státního uhlí.¹⁷²

Po vyloučení Stříbrný do ústraní neodešel. Naopak, snažil se znovu dostat do popředí politického života tím, že založí novou politickou stranu a bude činný v podnikatelských aktivitách. Společně se svým bratrem Františkem založili společnost *Tempo* soustředící se na kritiku Hradu.¹⁷³ Stříbrný nadále působil jako poslanec, tentokrát za jinou stranu.

Jeho první politická strana, Liga proti vázaným kandidátním listinám, se roku 1930 rozpadla, založil proto novou stranu, Národní ligu. Tato strana později přijala fašistický program. V roce 1934 začala Národní liga jednat s Kramářovou Československou národní demokracií a s Národní frontou Františka Mareše o vytvoření nové, pravicové politické strany Národní sjednocení. Po úspěšném etablování se stal Jiří Stříbrný jejím místopředsedou. Po volbách 1935 zaujal post poslance, ale byl zklamán volebními zisky. Svého mandátu se později vzdal.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Svědčil Jiří Stříbrný křivě před soudem? Lidové noviny, 40, 24. 11. 1932, č. 593, s. 5.

¹⁷¹ PEROUTKA, Ferdinand: Jiřího Stříbrného sláva a pád. Přítomnost, 3, 23. 9. 1926, č. 37, s. 580.

¹⁷² František Stříbrný z provizí získaných vlivem národních socialistů financoval jejich stranu. Národní listy, 71, 10. 4. 1931, č. 70, s. 1. Srov. Provalilo se bahno, ve kterém se sami národní socialisté topí až po hlavu... Národní listy, 71, 26. 6. 1931, č. 122, s. 1.

¹⁷³ KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O.: České průšvihy, s. 89.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 89.

4.2. Koburská aféra a role ministra Milana Hodži

4.2.1. Příčiny a souvislosti – Lex Cyril a jeho kontroverze

Koburská aféra měla kořeny ve sporech o dědictví¹⁷⁵ bulharské carské rodiny Koburků, jež se nacházelo na Slovensku po zesnulém Filipu Koburkovi.¹⁷⁶ Hodnota dědictví odpovídala lesním latifundiím v ceně cca 520 mil. Kč.¹⁷⁷ O dědictví se přeli princ Cyril, náležící ke slovenské větvi rodu Koburků (hájící hohenzollernskou politiku) s princem Josiašem z větve říšsko-německé (hájící politiku habsburskou).¹⁷⁸

Jejich spor začal roku 1921, kdy Filip Koburk v poslední vůli určil dědicem fideikomisu (svěřenectví) Josiáše Koburského. Cyril se však dědictví na Slovensku nehodlal vzdát, podle uherských zákonů na ně měl nárok. Rozhodl se, že majetek proti maďarské větvi zabezpečí cestou zákona.¹⁷⁹ Cyrilovým plánem bylo vsunutí zvláštního odstavce, později zvaného *lex Cyril*, do připravovaného zákona o zrušení fideikomisu (svěřenectví).¹⁸⁰ Princ si byl dobře vědom funkční praxe pozemkové reformy z roku 1919,¹⁸¹ tu se snažil legislativně obejít, aby nedošlo k parcelaci majetku.

Najal si proto řadu advokátů, kterým postupně vyplatil honorář 25 mil. Kč, z toho 15 mil. Kč padlo na výlohy advokáta Norberta Eislera do Prahy. Eisler dostal od Cyrila plnou moc použít sumu k zajištění majetkových ambicí a k politické agitaci u vlivných

¹⁷⁵ Jednalo se rozsáhlé panství s 90.000 ha lesa a více než 20.000 ha půdy zemědělské, zasahující do devíti soudních okresů a mající šest zámků. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Poslanecká sněmovna, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/049schuz/s049009.htm>> [cit. 16. 2. 2016] (dále jen NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online]).

¹⁷⁶ Byl starším (prvorozeným) bratrem bulharského cara Ferdinanda I. Bulharského. CHARVÁT, Juraj: *Slovensko – druhý domov bulharského cara*. LISTY. In:

<<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=106&clanek=061011>> [cit. 2. 3. 2016].

¹⁷⁷ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/049schuz/s049009.htm>> [cit. 16. 2. 2016].

¹⁷⁸ Cyril byl druhorozený syn cara Ferdinanda I., Josiáš byl vnukem Ferdinandova staršího (druhorozeného) bratra, tudíž se jednalo o strýce a synovce. CHARVÁT, Juraj: *Slovensko – druhý domov bulharského cara*. LISTY. In: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=106&clanek=061011>> [cit. 2. 3. 2016]. Srov. *Wettin dynasty. Rulers of Bulgaria*. GENEALOGY.EU In:

<<http://genealogy.euweb.cz/wettin/wettin15.html#FMK>> [cit. 3. 3. 2016].

¹⁷⁹ UHLÍŘ, D.: *Republikánská strana*, s. 213.

¹⁸⁰ Fideikomis zaručoval nezczizitelnost majetku. Zákon 179/1924 Sb. Viz *ZÁKON ZE DNE 3. 7. 1924 O ZRUŠENÍ SVĚŘENECTVÍ*. In: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3660&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>> [cit. 20. 2. 2016].

¹⁸¹ Záborový zákon z 16. dubna 1919 stanovil hranici pozemkové držby, která byla rozhodující pro pozemkovou reformu. Veškerá orná půda nad 150 ha a veškerá půda nad 250 ha vůbec měla připadnout k záboru (do celkové rozlohy pozemkové držby byly zahrnuty i lesy). OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, s. 92.

československých politiků. K agitaci a lobbování mu měli být nápomocni vídeňský žurnalista, dr. Štěpán Steiner a baronka Gerta-Luise von Einem.

Do případu se princ vložil osobně, když na Eislerovo pozvání přijel do Československé republiky a jednal zde s národním demokratem Kramářem a dalšími koaličními politiky dosud vládní Pětky. Tím započala fáze vyjednávání, slibů,¹⁸² intrik a „odměňování.“ Postupně byla v republice rozvířena kampaň Cyrila, „slovanského prince,“ proti Josiášovi, příznivci maďarského revizionismu, tudíž „nepříteli.“

Na podzim 1926 se jednalo o zmiňovaném zákonu o zrušení svěřenectví. Přijetí dodatku bylo předem dohodnuto ve výběrech stran již neexistující Pětky. To znamená, že o něm všechny zúčastněné strany musely vědět, a to včetně sociální demokracie, která později jako první předala záležitost vyšetřovacímu výboru. Na zasedání Poslanecké sněmovny v listopadu 1926 volený zpravodaj o zákonu referoval, aniž by zmínil cokoliv o plánovaném vložení dodatku. Po tomto referátu, jen malou chvíli před hlasováním, bylo koalicí¹⁸³ navrženo připojení dodatku do odstavce 3 §2. Dodatek měl pro Cyrila Koburka cenu 520 milionů Kč:

§ 2.

„(3) K dohodě postačí, souhlasí-li držitel svěřenství a nejbližší tři čekatelé, a není-li jich, opatrovník potomstva. Je-li svěřenství uvolněno úmrtím držitelovým, stačí souhlas nástupce povolaného zřizovací listinou a dvou nejbližších čekatelů, pokud se týče opatrovníka potomstva. Při tom nehledí se k přímým potomkům těchto čekatelů.“¹⁸⁴

Komunistický poslanec, Karl Kreibich,¹⁸⁵ popsal situaci takto: „Sněmovna nebyla o tom vůbec informována, právnicky stylisované věty, která měla být vložena, si nepovšimla a hlasovací mašina koaliční se postarala, aby byl návrh mechanicky přijat. To

¹⁸² Nejatraktivnějšími sliby byly zajištění intervence v záležitosti česko-bulharské smlouvy, nahrazení Maďarů z koburských statků osazenstvem československým, ale především místa ředitelů, inspektorů a správců pro státní funkcionáře a jejich známé. NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

¹⁸³ Návrh podali poslanci: Lukavský (národní demokracie), Marek (sociální demokracie), Slavíček (čes. národní socialisté), Noska (křesťanství sociálové) a Staňka (agrárníci). ¹⁸³ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/049schuz/s049009.htm>> [cit. 16. 2. 2016].

¹⁸⁴ Zákon 179/1924 Sb. Viz *ZÁKON ZE DNE 3. 7. 1924 O ZRUŠENÍ SVĚŘENECTVÍ*. In:

<<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3660&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>> [cit. 20. 2. 2016].

¹⁸⁵ Karl Kreibich byl český Němec, komunistický poslanec a spoluzakladatel Komunistické strany Československa. V rámci KSČ se řadil k umírněnému křídlu, zabýval se spíše národnostní otázkou. KINDLOVÁ, Veronika: *Karl Kreibich - komunist, který neměl rád komunistický teror*. In: <http://www.rozhlas.cz/sever/soused/_zprava/karl-kreibich-komunist-ktery-nemel-rad-komunisticky-teror--1431880> [cit. 17. 2. 2016].

se stalo v poslední chvíli před hlasováním, kdy sněmovna odcházela na letní prázdniny.“¹⁸⁶

O dodatku nebyla vedena žádná debata a ani sám referent se o něm nevyjádřil. Byl jednoduše přijat. Pro plénum parlamentu to znamenalo jen přijetí jednoho návrhu z mnoha, většina osazenstva, kromě zasvěcených, netušila, jak závažný to byl krok. Návrh poté putoval do Senátu, který se o dodatku pro změnu nedověděl vůbec. Také jej bez námitek přijal.¹⁸⁷

Kvůli špatné stylizaci však zákon pozbyval významu a tím i právní účinnosti. Když bylo principi jasné, že bude nucen o své dědictví vést spor také proti pozemkovému úřadu a československému zákonodárství, uchýlil se k nečistým způsobům, aby své budoucí panství zabezpečil.¹⁸⁸ Již v této části vyvstávají různá podezření na nekalé praktiky vysokých československých politiků.

Poté, co lex Cyril selhal, byl mezi příbuznými uzavřen smír. Podmínkami bylo, že se Josiáš Koburk za sumu 6 milionů Kč zřekne svých dědických práv na území Československé republiky ve prospěch strýce, Cyril zase alodiálního dědictví na území uherském.¹⁸⁹ Majetek fideikomisu nakonec v roce 1928, selháním *lex Cyril*, podlehl pozemkové reformě.¹⁹⁰

4.2.2. Odhalení aféry

Aféra byla veřejnosti odhalena v říjnu 1926 zatčením advokáta Norberta Eislera v Praze. Eisler plnil funkci právního zástupce prince Cyrila Koburského. Jeho úkolem bylo navázání styků s hlavními představiteli Pětky a pomocí úplatků prosadit dodatek *lex Cyril*. Zadržen byl společně s vídeňským novinářem Štěpánem Steinerem a baronkou Gertou von Einem.¹⁹¹ Stalo se tak na popud nového princova právního zástupce, který

¹⁸⁶ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

¹⁸⁷ Projev senátora Hellera In:

<http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/049schuz/S049002.htm> [cit. 12. 4. 2016].

¹⁸⁸ *Aféra koburských milionů*. Hlas lidu, 41, 18. 11. 1926, č. 129, s. 1.

¹⁸⁹ *Koburské statky*. Národní politika, 20. 9. 1927, č. 259, s. 5.

¹⁹⁰ CHARVÁT, Juraj: *Slovensko – druhý domov bulharského císaře*. LISTY. In:

<<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=106&clanek=061011>> [cit. 7. 3. 2016].

¹⁹¹ Tito byli již po 18 hodinách propuštěni a bylo jim povoleno také překročení hranic. „Gerta Einemová a Dr. Štěpán Steiner byli sice na základě trestního oznámení, které na ně učinil u policejního ředitelství v Praze Dr. Eisler pro podezření podvodu policejnímu ředitelství v Praze předvedeni a zároveň u nich provedena domovní prohlídka; ta však zůstala bez výsledku. Ježto Dr. Eisler nemohl vůbec označiti, v čem podvod obviněnými udánlivě spáchaný spočívá, ani nemohl udati jakékoliv bližší okolnosti naprosto nezbytné k předběžnému posouzení skutkové povahy udánlivě spáchaného trestného činu, byli oba druhého dne po provedeném výslechu z policejní vazby propuštěni.“ *Odpověď předsedy vlády na interpelaci poslance K. Moudrého a druhů o sporu Cyrila Koburka a trestních opatřeních s věcí tou souvisejících (tisk 696)*, 12. 2. 1927, [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České

Eislera obvinil ze zpronevěry. Obviněn byl také slovenským agráříkem, Milanem Hodžou pro údajnou urážku na cti.

Po zatčení advokáta Eislera 22. listopadu 1926 bylo rozhodnuto, aby se celou věcí zabýval soud. Jenže soudní vyšetřování aféry probíhalo přinejmenším podivně. Vyslýchání Cyrila Koburka neprobíhalo standardně v kanceláři vyšetřujícího soudce, nýbrž na bulharském velvyslanectví. Poté byl odvolán vyšetřující soudce a prošetřování případu bylo odejmuto i právnímu zástupci.¹⁹² Nejproblematičtější bylo, že záhy po výslechu byli propuštěni dva hlavní podezřelí, dr. Steiner a paní von Einem. Navíc jim bylo povoleno překročit hranici republiky, čehož oba ihned využili. Ferdinand Peroutka o této dvojici v *Přítomnosti* napsal: „O paní Einemové i Steinerovi, kteří pod různými tituly a změněnými jmény u nás dlouho vystupovali bez jakýchkoliv překážek, jsou pozoruhodné údaje v soudních spisech, jež vypracovaly trpělivé soudy s drem Eislerem. Ministerstvo vnitra může získati leckteré zkušenosti o tom, jak vynalézaví dovedou býti někteří cizinci, jde-li o obejití policejních i pasových předpisů, povšimne-li si materiálu, který je ve spisech těch nahromaděn.“¹⁹³

Paralelně s podivným soudním procesem začala být zkoumána možná účast vysokých státních funkcionářů. Ta byla v této chvíli skutečně potvrzována a padala i konkrétní jména. Aktivním byl zejména národní socialista a člen hradní skupiny, dr. Jaroslav Stránský,¹⁹⁴ který způsobil značné pozdvižení, když mezi podezřelými jmenoval ministra školství a národní osvěty, slovenského agráříka Milana Hodžu.¹⁹⁵

4.2.3. Průběh aféry, diskuse

Ministr Hodža odmítal jakákoliv obvinění a dalo by se říci, že se stavěl do pozice mučedníka. Prý mu bylo naznačováno, že po Stříbrném a Gajdovi bude vyvolána aféra i proti němu samotnému. Aféra, která by jej učinila politicky nemožným.¹⁹⁶

republiky, Poslanecká sněmovna. In: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0866_00.htm> [cit. 12. 3. 2016].

¹⁹² Projev senátora Hellera In:

<http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/049schuz/S049002.htm> [cit. 20. 3. 2016].

¹⁹³ *Aféra koburských velkostatků. Přítomnost*, 3, 3. 3. 1927, s. 124–125.

¹⁹⁴ Dušan Uhlíř označuje Stránského za prodlouženou ruku Hradu, která se snaží koburské aféry politicky využít proti pravicovým politikům, včetně Hodži. UHLÍŘ, D.: *Republikánská strana*, s. 214.

¹⁹⁵ „Pokud existovaly nějaké styky Milana Hodži s Norbertem Eislerem, pak byly velmi pravděpodobně jen zprostředkované. Eisler, který byl rovněž právním zástupcem ostřihomského arcibiskupa, jednal s Hodžou o zachování církevních statků na Slovensku.“ UHLÍŘ, D.: *Republikánská strana*, s. 213.

¹⁹⁶ „...když jsem se vrátil z dovolené, byly mně v Praze s různých stran naznačovány pověsti, že po Gajdovi a Stříbrném následovat budu s velkou aférou já. S aférou, v níž hrají roli miliony, monarchism a ženské.“ HODŽA Milan: *Ministr dr. Milan Hodža o aféře prince Cyrila Koburga a advokáta Eislera*. Národní listy, 66, 14. 11. 1926, č. 312, s. 4. Srov. „Hrad se zbavil dvou vážných odpůrců z pravicového tábora. Nechal

Proti Stránského nařčením byl nucen neustále se hájit: „Ve věci Koburků šlo především při svěřenském zákonu o známou doložku (*lex Cyril* – pozn.), aby se lesního majetku v rozloze 76.000 ha dostalo Cyrilovi. Do této věci jsem nezasáhl ... Koburkovi a jejich advokáti se obrátili na ministerstvo zemědělství proto, že tento úřad rozhodoval o tom, mají-li se koburské lesy státem převzít, čili nic. Jako ministr zemědělství jsem nařídil přejímání koburské lesy pro stát bez ohledu na to, týká-li se, či bude-li se věc týkat Cyrila nebo Joziáše. V této věci intervenoval u mne Cyril s drem Eislerem.“¹⁹⁷ „Po těchto formálních návštěvách neviděl jsem více ani pana Koburga ani pana Eislera, ani jsem s nimi nebyl v žádných ani přímých ani nepřímých stycích.“¹⁹⁸ O měsíc později v jiném prohlášení tvrdil: „...s Eislerem neznal jsem se vůbec.“¹⁹⁹

Poslanec Stránský si podobných nesrovnalostí dobře všímal. Upozorňoval na neúplnost ministrova výkladu a další fakta, která údajně dokazovala styky se zatčeným Eislerem. Milan Hodža obratem podal na Stránského žalobu, „jelikož má důvodné podezření, že články dra Stránského (zveřejňované v *Lidových novinách* – pozn.) jsou součástí organizovaného útoku na jeho čest.“²⁰⁰

Přesuňme se v tuto chvíli na jednání poslanecké sněmovny v listopadu 1926, kde vystoupil mezi jinými také komunistický poslanec Karl Kreibich.²⁰¹ Měl zájem poreferovat o koburské afěře. Nazval ji „klasickým příkladem politické korupce...“²⁰² Mimochodem i zde můžeme sledovat nepsané pravidlo, že na mnohé politické aféry první republiky upozorňovali komunisté (samozřejmě sledovali vlastní cíle). V souvislosti s popisem aféry utrousil několik kritických slov o tom, že aféry podobného typu nejsou za vedení ministerského předsedy Švehly výjimkou.²⁰³

padnout Gajdu a odstranil i stříbrného. Hradní skupina si tak postupně vyřizovala účty se svými nejnebezpečnějšími odpůrci. Nyní byl učiněn pokus likvidovat politicky také Hodžu.“ UHLÍŘ, Dušan: *Republikánská strana*, s. 212–213.

¹⁹⁷ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze* 58. Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

¹⁹⁸ HODŽA, Milan: *Ministr dr. Milan Hodža o afěře prince Cyrila Koburga a advokáta Eislera*. Národní listy, 14. 11. 1926, č. 312, s. 4.

¹⁹⁹ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze* 58. Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

²⁰⁰ *Aféra koburských milionů*. Hlas lidu, 41, 20. 11. 1926, č. 130, s. 1.

²⁰¹ Karl Kreibich byl český Němec, komunistický poslanec a spoluzakladatel Komunistické strany Československa. V rámci KSČ se řadil k umírněnému křídlu, zabýval se spíše národnostní otázkou. KINDLOVÁ, Veronika: *Karl Kreibich - komunista, který neměl rád komunistický teror*. In: <http://www.rozhlas.cz/sever/soused/_zprava/karl-kreibich-komunista-ktery-nemel-rad-komunisticky-teror--1431880> [cit. 16. 2. 2016].

²⁰² NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

²⁰³ Tamtéž.

Kreibichovým projevem nebo spíše přímým obviňováním, se celá aféra přenesla na půdu parlamentu. Svými slovy a na základě svých zdrojů vyložil, jak se věci měly po volbách do Národního shromáždění v roce 1925.

Tvrdil, že předseda vlády Antonín Švehla tenkrát vyjednával se slovenskou ľudovou stranou o jejich vstupu do vlády. Ta měla jen jedinou podmínku, aby byl odvolán ministr školství a národní osvěty, agrárník Milan Hodža, který na Slovensku představoval jejich hlavního konkurenta.

Milan Hodža měl vizi stát se ministrem zahraničních věcí. Bylo proto v jeho zájmu si slovenské klerikály usmířit. Vzkázal jim, že vzájemné nepřátelství považuje za nedorozumění a že se mají nadále se svými žádostmi místo na Švehlu obracet na něj. Luďákům, kteří zrovna prožívali finanční krizi,²⁰⁴ návrh Hodži imponoval. Konkrétní formulace toho, co klerikálové nejvíce potřebují, obnášela požadavek na 2 miliony Kč. Hodža peníze nedodal ve stanoveném termínu, a když luďáci hrozili ukončením jednání, obrátil se, podle Kreibicha scénáře, na Norberta Eislera, aby peníze vyplatil za něj, a na oplátku že vykoná vše potřebné ve věci *lex Cyril*.

Kvůli sporu s Cyrilem Koburkem Eisler nedostal dohodnutý honorář. Požadoval proto po Hodžovi vrácení peněz. Hodža již penězi nedisponoval, vrátit je tudíž nemohl. Eisler stále naléhal a situace se postupně stávala krizovou. Kreibich poznamenal: „V této tísní vzpomněl si Hodža na známé praktiky středověkých vládců, kteří své židovské věřitele, když se jim stali příliš nepohodlnými, dali jednoduše vsadit do díry.“²⁰⁵

Eisler byl poté zatčen a obviněn z vyděračství. Když byla prováděna domovní prohlídka, byl u Eislera nalezen jeho zápisník obsahující veškeré jeho rozhovory s československými politiky a vzájemně učiněné dohody. Naneštěstí se Eislerův zápisník, tento významný důkazní materiál, v kanceláři ministerského rady „ztratil.“

Kreibich dále upozorňoval na dva kontroverzní aktéry, již zmíněného dr. Steinera a baronku von Einem.²⁰⁶ Bylo vcelku podezřelé, že byli propuštěni tak záhy a navíc jim bylo umožněno odjet za hranice republiky. Vystává zde otázka, zda se jich někdo, kvůli případným výpovědím, nepotřeboval spíše zbavit. A to z následujících důvodů.

²⁰⁴ Dokonce se již chystali na cestu do Ameriky, kde by si peníze půjčili. NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

²⁰⁵ Kreibichův projev. NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

²⁰⁶ Poslanec Kreibich baronku popsal následovně: „Jméno baronky Einemové, 40leté dámy onoho elegantního světa, v němž se člověk nenudí, jest již známé ze světové války. Již tenkrát byla důvěrnici různých evropských dvorů, vlád a vysokých šlechtických kruhů, které jí používaly k různým diplomatickým intrikám a stykům. Když Cyrill Koburk zahájil své intriky k získání dědictví v částce 520 mil. Kč, vyslal tuto paničku do Československa, aby zde navázala politické styky a provozovala v malém to, co za války dělala ve velkém.“ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 66, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

Především to byla paní von Einem, která sehrávala nezanedbatelnou roli. Její zkušenosti agentky za světové války na to dozajista stačily. S ministrem Hodžou se několikrát setkali ve Vídni či Bratislavě, hovořilo se, že i intimněji. Von Einem brzy vyzvěděla, že měl Hodža ambice stát se ministrem zahraničí a neprodleně tuto informaci předala Cyrilu Koburkovi, pro kterého, podle všeho, pracovala.²⁰⁷ Proto by bylo nebezpečně, kdyby promluvila.²⁰⁸ Totéž platilo i o dr. Steinerovi, který se formálních schůzek ve Vídni účastnil také.

Hodža vše později vyvracel tím, že vybrat si paní Einem, aby naplňovala jeho politické a diplomatické cíle, by bylo přinejmenším složité už z toho důvodu, že paní Einem byla neustále pod dohledem dvou detektivů, kteří její činnost monitorovali. Dále si stěžoval na to, že na Einemovou jako špionku nebyl upozorněn a dodal, že „jestli vůbec šponovala, jistě nešponovala pro mne, poněvadž já špionek ani šponů nezaměstnávám.“²⁰⁹

Na konci zasedání sněmovny sociálnědemokratický poslanec Luděk Pik Kreibichovi s ironií vyřídil: „Som poverený od predsedu strany Andreja Hlinku, ako aj od celého klubu, abysom vyhlásil, jestliže pán Kreibich dokáže, že sme dostali niečo, 50% z tohoto mu darujeme.“²¹⁰ Čímž fakticky veškerá Kreibichova obvinění rezolutně odmítal.

Právě sociálnědemokratičtí poslanci podali návrh, aby byla koburská aféra předána vyšetřujícímu výboru Poslanecké sněmovny. Ten měl za úkol prozkoumat okolnosti přijetí zákona o svěřenectví a působení Cyrila a jeho zmocněnců na politické funkcionáře a další významné osoby.

Hodža se zasadil o to, aby byla dána komunistickému poslanci Kreibichu za jeho řeč důtka. Stejně opatření z podobných důvodů požadoval také Andrej Hlinka, vůdce Hlinkovy slovenské ľudové strany. Za tímto účelem byl zřízen imunitní výbor, který shledal výroky poslance Kreibicha za nedoložené a urážející.²¹¹ Důtka byla nakonec rozhodnutím imunitního výboru udělena.²¹² Poslanec Kreibich následně podotknul: „Běží o čistě politickou věc, která ani pokáráním mé osoby nebude sprovedena ze světla.“²¹³

²⁰⁷ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze 58.* Národní listy, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

²⁰⁸ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

²⁰⁹ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze 58.* Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

²¹⁰ NS RČS 1925-1929, PS, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online].

²¹¹ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze 58.* Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

²¹² *Aféra Hodža-Eislerv parlamentě.* Lidové noviny, 34, 25. 11. 1926, č. 593, s. 3.

²¹³ *Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze 58.* Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

4.2.4. Neúspěšné řešení aféry

Na konci listopadu byla ve sněmovně opět projednávána otázka *lex Cyril*. Poslanec Moudrý (národní socialista) zdůraznil, že aféra byla rozkrývána až po zatčení dr. Eislera, nikoliv tedy při tvorbě a přijímání dodatku. Hodža měl být očištěn tím, že byla odpovědnost za *lex Cyril* přenesena na ministerstvo zahraničí, konkrétně pak na Edvarda Beneše.²¹⁴ Ke stranám, které tvrdily, že iniciativa a formulace *lex Cyril* pocházely z ministerstva zahraničí, patřily: Československá strana lidová, Republikánská strana (agrárníci) a pochopitelně tisk Jiřího Stříbrného.²¹⁵

Na základě výpovědi poslance Palliera bylo zjištěno, že iniciativa vyšla z ministerstva spravedlnosti, „že dodatek byl vytvořen v presidiu ministerské rady a pouze redigován v ministerstvu zahraničních věcí.“²¹⁶ Tento důkaz byl dlouhou dobu zamlčován a cenzurován, přitom vycházel ze slov očitého svědka, kterým byl jedním z členů parlamentního výboru. Pallier dokonce odhalil konkrétní jméno navrhovatele dodatku, byl jím jistý dr. Hartmann, sekční šéf ministerstva spravedlnosti. Na schůzi Pětky zástupce ministerstva zahraničí jménem Beneše pronesl, že o dodatek nejeví zájem. Poté „intervenovali zástupci jednotlivých politických stran u ministra zahraničí dr. Beneše a poukázali na to, že nebude-li uskutečněna zmíněná již vsuvka pro Cyrila, dostane celé dědictví maďarsko-německá linie, nám nepříznivá.“²¹⁷ Podle Pallierova svědectví byly důvody intenzivní intervence vůči ministru zahraničí rovněž hospodářské. Agitátoři argumentovali dodávkami pro průmyslové podniky do Bulharska, konkrétně dodávkami vagonů pro firmu Škoda.²¹⁸

Tlak na Beneše působil ze všech stran: ze zahraničí, ministerstva obchodu i z Pětky. Navíc mu bylo neustále připomínáno, že je *lex Cyril* krokem, jak ochránit suverenitu Československého státu před maďarským revizionismem ztělesňovaný Josiášem Koburkem spolčeným s maďarským regentem Miklósem Horthym. Beneš nakonec nátlaku, přesvědčování a hrozbám podlehl. Aféra tak byla v její

²¹⁴ *Aféra koburských milionů*. Hlas lidu, 41, 18. 11. 1926, č. 129, s. 1.

²¹⁵ *At' se přísne vyšetří t. zv. Koburská aféra!* Národní listy, 17. 11. 1926, č. 315, s. 2.

²¹⁶ *Národní shromáždění. Rozpočet v prázdné síni sněmovny. – Přejít do podrobné rozpravy. – Koburská aféra*. Lidové noviny, 34, 24. 11. 1926, č. 591, s. 2.

²¹⁷ Poslanec Moudrý cituje autora výpovědi Palliera. NS RČS 1925-1929, PS, 51. schůze, 23. 11. 1926, část 9/11 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: < <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/051schuz/s051013.htm> > [cit. 14. 2. 2016].

²¹⁸ NS RČS 1925-1929, PS, 51. schůze, 23. 11. 1926, část 9/11 [online].

Očištění ministra Hodži mohla napomoci skutečnost, že ve věci *lex Cyril* nebyl osobně zainteresován. Důvod se zdál být promyšlený. Umožnil mu přenést veškerou zodpovědnost na ministra Beneše, který pod tlakem s připojením *lex Cyril* souhlasil, a tím vyvolat dojem, že je aféra (v právní rovině) vyřešena.

V průběhu dalšího vyšetřování vznikala skutečná skandalizace.²¹⁹ Politické strany se v obavách z usvědčení obviňovaly navzájem. Jedna na druhou vyhledávala aféry. Na národní socialisty, na komunisty, zkrátka samé aféry, které sloužily k odvrácení pozornosti od koburských úplatků. V *Národních listech* se psalo: „Jak již bylo sděleno, podala strana československých národních socialistů v poslanecké sněmovně dotaz v záležitosti t. zv. Koburského dědictví a tisk jejich a jemu příbuzný využívá jí k stranickým účelům a útokům na politické odpůrce.“²²⁰ Cílem těchto mnoha vyprovokovaných afér bylo zakrýt tu největší – koburské miliony. Především agrární a lidový tisk se pokoušel nastavit pozornost problematiku dodatku a odpoutat tak podezření na následné špinavé praktiky. Jakékoliv zásahy justice byly neefektivní a jen zvyšovaly rostoucí nedůvěru obyvatelstva.²²¹

Jak nakonec celá aféra dopadla? Výsledkem byl únik několikamilionového majetku, který měl původně na základě pozemkového zákona připadnout státu. I přes vyšetřování věci „nestrannou“ vyšetřovací komisí nedošlo k uspokojivému výsledku, kterého si českoslovenští občané žádali. Celá aféra byla pro nedostatek důkazů ukončena, advokát Norbert Eisler byl propuštěn a spolu s Cyrilem Koburkem vypovězen ze země.²²²

Historik Dušan Uhlíř v otázce Hodžovy (ne)viny konstatoval: „Skutečný podíl Milana Hodži na koburské aféře dnes už sotva zjistíme.“²²³ Jedna věc však byla jistá: „Bylo zájmem stran bývalé všennárodní koalice (Pětky – pozn.), bez ohledu na to, v kterém táboře stály nyní, aby byla koburská aféra odstraněna pokud možno v klidu z parlamentních jednání.“²²⁴

²¹⁹ „Jestliže při této aféře, která byla proti ministru dru Hodžovi vyvolána se zřejmou osobní tendencí, zůstanou ti, kdož ji podnítili, pouze při nedoložených podezíráních a útocích, pak stojíme opět u typického příkladu boje listů, tzv. hradní kliky, kde se musí jít proti každému, kdo je považován jimi za odpůrce. Z dosavadního průběhu se zdá, že jde opravdu pouze o aranžování útoků, o bouření veřejnosti a odvrácení pozornosti od afér vzniklých v letním období. Skandalizovat ministra bez důvodů je opravdu velmi špatný důkaz státoporného smýšlení.“ *Koburské statky*. Národní listy, 66, 14. 11. 1926, č. 312, s. 4.

²²⁰ *Koburské statky*. Národní listy, 66, 14. 11. 1926, č. 312, s. 3.

²²¹ Národní shromáždění Republiky Československé 1925–1929, Senát, 49. schůze, 18. 11. 1926, část 2/2 [online]. Historické senátní tisky z 2. volebního období. 3. zasedání – stenoprotokoly. In: <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/049schuz/S049002.htm> [cit. 24. 3. 2016].

²²² UHLÍŘ, D.: *Republikánská strana*, s. 214.

²²³ Tamtéž, s. 213.

²²⁴ Tamtéž.

4.3. Hodnocení politických afér

Na základě teoretických poznatků o fenoménu politických afér, analýzy stranicko-politického systému první republiky a přehledového zkoumání jednotlivých skandálů jsme schopni učinit platné závěry ohledně významu, výskytu a ohlasu prvorepublikových politických afér. Tyto závěry budou porovnávány s konkrétními poznatky případových studií. Pro přehlednost jsou děleny do jednotlivých sekcí:

4.3.1. Porušované hodnoty

Zatímco v 19. a na počátku 20. století byla nejcitlivější porušovanou hodnotou, stojící na počátku aféry, národní čest, 20. léta škálu nejvíce překračovaných standardů rozšířila. Nejvíce porušovány byly hodnoty národní (plánovaný puč Radoly Gajdy), politické (Silvestrovská aféra Karla Čapka), sociální (volební podvod s cukrem pro voliče), náboženské (Marmaggiho aféra) a další.

V případě Stříbrného obvinění z nákazy syfilidy byla hrubě porušena též hodnota mravní. Václav Klofáč se uchýlil k nečistým způsobům, aby se zbavil stranického soka. Navíc i přes svou vehementní aktivitu nebyl úspěšný, proto využil alespoň ostré reakce Stříbrnému vlastní, které použil jako argument porušení stranické disciplíny pro vyloučení Stříbrného z Československé strany socialistické.

Koburská aféra spočívala mimo jiné na porušení právních hodnot, respektive norem, a to ve chvíli, když se v plénu Poslanecké sněmovny a poté v Senátu hlasovalo o dodatku *lex Cyril*, na který nezasvěcení poslanci a senátoři nebyli upozorněni.

V několika případech bylo prokázáno, že si byli jedinci citlivostí hodnot vědomi a neváhali jí využít jako vhodně načasovanou a účinnou politickou zbraň.²²⁵

4.3.2. Politická zbraň

V případě potřeby byly odhalovány denunciační informace o nepohodlných osobnostech²²⁶ s cílem jejich diskreditace. Jedením ze zdrojů takových informací byl vídeňský válečný archiv. V souvislosti s Práškovou aférou si politici plně uvědomili jeho riskantní potenciál skýtající nebezpečná tajemství.

²²⁵ Příkladem za všechny je Švihova aféra, o které se psalo ještě i za první republiky: *Okolo Švihovy aféry II*. Lidové noviny, 45, 1. 7. 1937, č. 327, s. 1. Motiv konfidentství byl použit jako politická zbraň. Nevinný Karel Šviha doplatil na svou nepřesvědčivou obranu a nakonec byl z aféry usvědčen. K zadostiučinění nedošlo ani poté, co vše na pravou míru uvedl T. G. Masaryk.

²²⁶ ŠTĚTKA, Jan: *Kmotři první republiky*. Dotyk, 1, 2013, č. 31, s. 4.

Přítěžující účinky útočných afér zakusili např. Bohumír Šmeral (dozvuk knoflíkové aféry), Karel Prášek (informace z vídeňského archivu), nebo i sám prezident Masaryk (účast na Silvestrovské oslavě u bratří Čapků).

Aféra jako politická zbraň mohla být uměle vyvolána (Švihova aféra, Stříbrného syfilis) anebo jen ve správný čas odhalena (Hodžova účast na koburské aféře, dílčí odhalení uhelné aféry). Přičemž druhá možnost byla frekventovanější.

Jednou z nejspinavějších uměle vyvolaných afér bylo označení Jiřího Stříbrného za syfilitika. Jednalo se o jasně motivovaný útok Václava Klobáče. Činil sice na základě určitých informací (jejichž zdroj nebyl pravdivý), ale je otázkou, zda by znalost skutečného zdravotního stavu Stříbrného na jeho záměrech cokoliv změnila.

V aféře koburské mohlo být jako politická zbraň chápáno Kreibichovo obvinění, které Ministra Hodžu „zaplévalo“ do aféry koburských milionů. Stejně mohlo být pochopeno i Stránského naléhání na důkladné řešení a analyzování výpovědí ministra.

4.3.3. Odhalování politických afér a role médií

K odhalování politických afér první republiky docházelo ve většině případů prostřednictvím stranického tisku, vždy opozičního tisku vůči skutečnému či domnělému aktérovi (skupině aktérů) představujícímu konkurenci. Stranická média byla důležitým prostředkem, pomocí kterého politické strany komunikovaly se svým elektorátem (politické elity se svými segmenty). Byla také nástrojem vyvolávání a urovnávání konfliktů mezi dvěma či více jedinci nebo stranami. V novinách byly často otištěny brožury politiků nebo jejich části. Například brožura doktora Karlíka odhalila Klobáčova vznesená obvinění vůči a Stříbrnému.

Specifickou dohlížecí činnost pěstovala Komunistická strana Československa. Její permanentní opoziční postavení jí nedovolovalo podílet se na kartelové koaliční vládě, a proto byla každá odhalená politická aféra vhodným bodem kritiky „kapitalistické“ vlády. Touto svou kontrolní činností v jistém smyslu vykonávala prospěch státu, jehož orgány v odhalování a hlavně řešení afér nejednou selhávaly. Koburská aféra naplno prokázala, jak neefektivní bylo soudní vyšetřování (emigrace Steinera a von Einemové).

Do řešení koburské aféry se vložil komunistický poslanec Kreibich, když rozvířil parlamentní debaty ohledně zapojení ministra Hodži a slovenských luďáků. Za svá nekompromisní obvinění byl potrestán důtkou, nicméně podobná podezření sledoval již dříve socialista Stránský. Tudiž proti Hodžovi vystoupili dva reprezentanti ideologicky a stranicky odlišných táborů. Opoziční komunisté sledující vlastní ideologické cíle a

národní socialista Stránský, který zastupoval zájmy Hradu, sledující cíle mocenské. Pokud by byla obvinění proti Hodžovi namířena pouze s cílem diskreditace politického rivala, jak vysvětlíme skutečnost, že se argumenty Stránského a Kreibicha podobají? Nemáme však dostatek podložených informací, abychom mohli Hodžovu (ne)vinu dokázat.

4.3.4. *Jasně směřující politická rozhodnutí*

Politické aféry nejednou stály za konkrétními politickými rozhodnutími. Připomeňme ojedinělou a mnohými nepochopenou demisi ministra Stříbrného, který svým aktem zdánlivě podpořil prezidenta Masaryka proti výstupu nuncia Marmaggiho. Navenek se opravdu mohlo zdát, že vykonal loajální gesto vůči prezidentovi, skutečnost však byla odlišná. Za demisí ministra stálo nebezpečí z odhalení uhelné aféry. Ve snaze zabránit úplnému odhalení veřejnosti využil naskytnuté příležitosti, aby se načas uchýlil do pozadí politické scény a odvrátil tak případná podezření.

Obvinění Václava Klofáče vůči Stříbrnému byla motivována nejen snahou zdiskreditovat radikální stranické křídlo, ale k přesvědčení ho vedla též údajná Stříbrného milostná aféra, jejíž vznik podnítily mylné informace jistého doktora-informátora.

Podobně tomu bylo i v případě aféry koburské, kdy se v parlamentu hlasovalo o zrušení zákona o fideikomisu a byl prosazen tajný dodatek *lex Cyril*. Netušící plénum Národního shromáždění mohlo dodatek považovat za nezištnou iniciativu výboru koaličních stran bývalé Pětky. Za jejich intencí se však skrýval stimul koburských peněz a slibů.

Bez povědomí o politických aférách bychom jen pasivně přijímali oficiální politická stanoviska, zatímco by nám mohl unikat pravý důvod konkrétních politických rozhodnutí.

4.3.5. *Loajální centra moci*

Zkoumané politické aféry poukázaly na úzkou spolupráci a především na loajálnost politických elit soustředěných v Pětce (později v Šestce, Osmě a Desítce). Strany si vzájemně chránily prominentní postavení i přesto, že jím byly známé nečisté aféry koaličních partnerů. A co víc, do případů uhelné, cukerné nebo koburské aféry byly prokazatelně zapojeny všechny koaliční strany. Podle toho také vypadal výsledek jmenovaných afér. Ani v jednom případě nedošlo k potrestání viníka aféry, protože na ní měl podíl celý koaliční kartel. V případě rizika prozrazení sázeli na svou většinovou převahu a vliv.

V choulostivé situaci se strany (bývalé) Pětky ocitly v roce 1926, kdy bylo snahou vyřešit koburskou aféru. Na politické scéně stála nová pravicová vláda, částečně složená z členů bývalé Pětky, částečně doplněna novými členy. I přes nerovné postavení stran si bývalá vládní koalice udržela loajalitu, kterou spíše utužoval pocit ohrožení z vyzrazení jejich zapojení.

Jiří stříbrný po obvinění z nákazy syfilidou na loajalitu spojenců příliš spoléhat nemohl. Aféra byla namířena proti němu samotnému. Snad jen národní demokraté na stránkách *Národních listů* vyslovili odpor a nesouhlas k nečistým praktikám V. Klofáče. Na vylučovacím sjezdu jej podpořila jen malá menšina spolustraníků v čele s Aloisem Tučným. Naopak v roce 1931, kdy se soud zabýval vyšetřováním uhelné aféry, se spojení stran ukázalo jako účinné.

4.3.6. *Chaos vítězí*

O úspěšnosti řešení afér rozhodovala mimo jiné přehlednost situace a míra rozeštvaných mediálních kampaní. V případě koburské aféry došlo k výrazné skandalizaci, kdy se strany obviňovaly navzájem, vyhledávaly na sebe starší i nové skandály a nikdo nedokázal řádně posoudit, na čí straně leží pravda. Takový chaos, jak se ukázalo, byl vyvolán záměrně, aby odpoutal podezření od zapojení stran bývalé Pětky. Tento předpoklad však není možné zobecnit, protože k záměrně vyvolanému chaosu v tak velké míře jako u koburské aféry, u ostatních případů nedošlo.

4.3.7. *Masarykovy intervence*

Masaryk byl nezpochybnitelnou morální autoritou, která se cítila být pohoršena každou nastupující aférou. Do afér se častokrát osobně vložil, aby obhájil nevinného (případ Švihy) či aby nastolil spravedlnost (případ Práška). Sám přitom ztělesňoval konstrukci Hradu, který byl obviňován z likvidace pravicových osobností: Gajdy, Stříbrného a Hodži v roce 1926. Ne vždy byly Masarykovy intervence přímé, své zájmy prosazoval pomocí prostředníků. V kauze označení Stříbrného za syfilitika bylo Klofáčovým argumentem při přesvědčování doktora Trýba k vydání inkriminovaného dopisu Benešův, ale i Masarykův zájem zbavit se nepohodlného. Akce J. Stránského proti M. Hodžovi by bylo možné vysvětlit jeho příslušností hradní skupině, kdy mohl působit jako „prodloužená ruka“ Hradu.

4.3.8. *Strach z fašismu*

Jak v okolních státech narůstal vliv fašismu (Pilsudski, Horthy), stoupaly v Československu podezřivé nálady. Byla hlídána činnost Národní obce fašistické (dále jen NOF) a sledování všichni její sympatizanti (Stříbrný). Stříbrného sympatie k NOF byly přitěžujícími okolnostmi a měly podíl na jeho vyloučení, když byly na sjezdu strany předkládány důkazy jeho nedemokratických plánů na změnu režimu, mimo jiné prostřednictvím oktroje ústavy. V průběhu aféry koburské využili lobbisté *lex Cyril* obavy z maďarského revizionismu a nedemokratického režimu Miklóse Horthyho, aby přinutili Beneše k přijetí dodatku přistoupit. Tato strategie se ukázala jako účinná.

4.3.9. *Hra s nulovým součtem*

Politické aféry první republiky je nutné chápat jako integrální součást politické kultury první republiky. Lze je považovat za specifický druh nečisté a netransparentní politiky spočívající na principu hry s nulovým součtem. Pokaždé je v sázce nakumulovaný symbolický kapitál (reputace, dobré jméno), který lze buďto posílit nebo zredukovat, nic mezi tím. Toho jsme mohli být svědky u všech zmíněných afér. Hladina symbolického kapitálu aktérů se měnila v závislosti na závažnosti a výsledku té které kauzy. Prášková reputace utrpěla mnohem více než např. dobrá pověst Milana Hodži. Prášek přišel o post předsedy senátu a nakonec byl také vyloučen ze strany, kdežto Hodža zůstal vlivným politikem i po odhalení aféry, navíc ve 30. letech zastával post předsedy vlády. Vše se odvíjelo od závažnosti aféry a od prokázání (ne)viny. I pověst Jiřího Stříbrného po aférách a následném vyloučení utrpěla, jen díky jeho organizačním schopnostem a zkušenostem na politické scéně setrval, zakládal nové politické strany a znovuzískal post poslance Národního shromáždění.

4.3.10. *Poučení z vlastních chyb?*

Dle funkcionalistického konceptu by bylo možné označit za úspěšný rok 1924, kdy došlo v reakci na četnost korupčních afér k legislativním preventivním krokům. Mezi jinými byl přijat zákon *lex Prášek* znemožňující politikům zastávat vysoké posty v podnicích. Bohužel byl po vyhlášení dále porušován, což opět souviselo s neefektivitou legislativních a soudních orgánů, včetně nově ustaveného volebního soudu. V politickém systému první republiky měla exekutiva (koaliční kartel) vždy převahu nad legislativou i judikaturou.

4.3.11. Bezvýchodná situace

System se dostával do bezvýchodné situace, kdy demokracie první republiky, spočívající na prvcích konsociační demokracie, nabízela aférám potřebnou netransparentní zástěnu. Proporční demokracie však zároveň zajišťovala potřebnou vládní stabilitu a zástitu proti vnějšímu i vnitřnímu extremismu. Takto ustrnutý systém jen zvyšoval u obyvatelstva syndrom skandálu, nicméně jakákoliv změna by snížila vládní autoritu a znamenala by ústupek extrémním ideologiím.

5. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo objasnit význam politických afér v konkrétním období let 1918–1938. Dále zkoumat možnou vazbu na specifický typ demokracie a prokázat, že spoluutvářely politické dějiny mimo jiné tím, že stály za konkrétními rozhodnutími a byly užívány jako prostředek k diskreditaci politických rivalů.

Zásadním předpokladem pro analýzu a komparaci konkrétních případů bylo terminologické a teoretické vymezení politické aféry. Až poté mohla být provedena selekce na relevantní politické aféry, přičemž nejvýznamnější z nich byly uvedeny v přehledu třetí kapitoly a dvě vybrané byly zvoleny k detailnější analýze v rámci komparativní případové studie. V návaznosti na analýzu specifik stranickopolitického systému prvorepublikové demokracie pak byly v závěrečné kapitole učiněny hodnotící závěry.

Vzhledem k rozsahu práce bylo příhodné uchýlit se k analýze a komparativní případové studii pouze omezeného počtu relevantních politických afér. Je proto patrné, že zvolené kauzy jsou spíše ilustrativní a hodnotící závěry se tak vztahují jen k rozebíraným případům. Toto omezení bylo částečně kompenzováno zahrnutím obecného přehledu vybraných politických afér první republiky, který však vykresluje pouhý zlomek skandálů za téměř 20 let existence republiky.

Politické aféry nebyly v období první republiky neobvyklými jevy, naopak. Je až s podivem, že s tak velkým množstvím politických afér byla republika schopna relativní stability a existence až do osudových dní konce září 1938, kdy se zhroutila pod zradou Mnichovské dohody. Je pravdou, že ve srovnání s dopady hospodářské krize nebo rostoucím vnějším nebezpečím politické aféry nebyly prioritními problémy, nicméně se k nim v některých chvílích blížily.

Syndrom skandálu vrcholil především v letech 1924 a 1926 představujících dvě vlny politických afér. První vlna, v roce 1924, byla shlukem korupčních afér napříč stranickým spektrem. Odpor veřejnosti ke zkorumpovaným vládním představitelům a hlasitý nesouhlas opozičních stran donutil vládní koalici Pětky učinit preventivní legislativní kroky. Jejich účinek však byl diskutabilní. Druhá vlna politických afér udeřila v roce 1926. Tyto aféry mohly být považovány za produkty vnitropolitické krize státu, ale i osobních antipatií nejen stranických rivalů. Problémy krizí a politických rozepří musely v jistém momentu nějakým způsobem vyvrcholit. Jedním ze způsobů vyvrcholení byly právě politické aféry.

Na základě analýzy specifického typu demokracie a výsledků historické komparace politických afér je možné konstatovat, že politické aféry tvořily svébytnou, avšak integrální součást politické kultury první republiky. Svébytnou v tom smyslu, že vždy představovaly pohoršující anomálii, která spočívala na porušovaných hodnotách, probíhala dle univerzálního scénáře a svými důsledky měla zpravidla neblahé dopady na individuální úroveň jednotlivce i na institucionální úroveň systému. Nicméně vznik, průběh a řešení prvorepublikových politických afér byly nevyzpytatelné, protože byly determinovány mnoha faktory. Záleželo na společnosti nastavené aférové citlivosti, na porušovaných hodnotách, na rozsahu a závažnosti té které kauzy, na počtu zainteresovaných osob a loajálních spojencích, na případném zásahu silné morální autority, dále na míře rozeštvané mediální kampaně, na vnějších ohroženích či bujících zhoubných tendencí uvnitř státu.

Politické aféry jako integrální součást politiky se projevovaly především v tom, že stály za konkrétními rozhodnutími politických funkcionářů a byli jimi často využívány jako prostředek k diskreditaci politického konkurenta. Jednalo se o hojně využívaný nástroj politického boje, který spočíval na principu hry s nulovým součtem, kdy diskreditace pod tíhou politické aféry vždy způsobila redukci symbolického kapitálu (reputace, dobré jméno).

Politické aféry byly vázány na specifický typ prvorepublikové demokracie, nesoucí prvky konsociační demokracie – především vlády širokých koalic. Konsenzuální vláda založená na dohodovacím kartelu působila netransparentně a politickým aférám nabízela jejich potřebnou zástěnu. Některé odhalené aféry poukázaly na nekalé praktiky, ze kterých těžily všechny koaliční strany a vzájemně si svou vládní většinou poskytovaly krytí. Netransparentnost byla jedním z nevyhnutelných rysů proporční demokracie, protože veškerá rozhodnutí byla přijímána na základě vyjednávání kompromisu mezi koaličními stranami v mimoparlamentních grémiích.

Je nutné pochopit důvod takto nastaveného systému. V okolních státech se k moci dostávaly extrémní fašistické či nacistické proudy, které ústily v autoritativní vůdcovské režimy. I v Československé republice se objevovaly podobně zhoubné tendence. Ustálený kartel vládních koalic proto plnil funkci obrannou a zároveň stabilizační. V jistém smyslu řešil otázku vůdcovství. Byl sice náchylný k výskytu politických afér, ale jeho existence měla hlubší smysl.

V průběhu zpracování se objevila řada potíží. Práce je poznamenána absencí potřebné české literatury, kterou bylo nutné zčásti nahradit zahraniční produkcí. Politické aféry

první republiky nejsou zdaleka probádány a pro celistvé pochopení složitých případů mnohdy chybí doplňující informace (viz otázka Hodžova možného provinění v koburské aféře). Bylo nutné klást důraz na kritickou práci se stranicky zabarvenými médii a nepřiliš spolehlivými, nepodloženými výpověďmi ministrů zapsané ve stenoprotokolech Poslanecké Sněmovny a Senátu Národního shromáždění. Problém byl řešen ověřováním informací v dostupné sekundární literatuře nebo v jiných pramenech, které informaci potvrdily nebo vyvrátily.

Samotné téma skýtá možnosti širšího zpracování v diplomové práci, v níž lze rozpracovat obsáhlejší komparaci relevantních politických afér. Výzkum by bylo možné kvalitativně navýšit užitím vhodně formulovaných hypotéz a jejich testováním v rámci empirické analýzy.

Práce zároveň otevřela nové otázky hodné studia. Autoři Markovits a Silverstein hovoří o liberálně demokratických režimech jako o vhodném a zároveň jediném prostředí výskytu politických afér, ale demokratické režimy lze dále rozlišovat na režimy parlamentní, prezidentské, poloprezidentské nebo režimy s prvky konsociační demokracie. Každý zmíněný typ naskýtá pro aféristy jisté možnosti. Proto by bylo vhodné klasifikaci dále rozšířit.

Případ první republiky nás může vést k zamyšlení nad významem politických afér současnosti. Hrají v politickém systému obdobnou roli jako aféry prvorepublikové? I když během 20. století došlo několikrát ke změně proměnných, hlavně politického režimu (režim dnešní České republiky lavíruje mezi parlamentním a poloprezidentským), zcela jistě by bylo možné vysledovat společné znaky.

Historie politických afér by neměla být podceňována. Může rodící se subdisciplíně *Scandalogy* nabídnout stejně kvalitní příspěvky jako sociologie, politologie nebo jiné společenské vědy.

6. Seznam pramenů a literatury

6.1. Prameny

6.1.1. Dobový tisk

Aféra Hodža-Eislery parlamentě. Lidové noviny, 34, 25. 11. 1926, č. 593, s. 3.

Aféra koburských milionů. Hlas lidu, 41, 18. 11. 1926, č. 129, s. 1.

Ať se přísně vyšetří t. zv. Koburská aféra! Národní listy, 66, 17. 11. 1926, č. 315, s. 2.

Demise ministra Stříbrného. Národní listy, 65, 19. 7. 1925, č. 64, s. 1.

Dvě aféry. Poslanecké sněmovny schůze 58. Národní listy, 66, 10. 12. 1926, č. 338, s. 3.

DYK, Viktor: *Jen politické aféry?* Národní listy, 71, 12. 3. 1931, č. 71, s. 1.

František Stříbrný z provisi získaných vlivem národních socialistů financoval jejich stranu. Národní listy, 71, 10. 4. 1931, č. 70, s. 1.

HODŽA Milan: *Ministr dr. Milan Hodža o aféře prince Cyrila Koburga a advokáta Eislera.* Národní listy, 66, 14. 11. 1926, č. 312, s. 4.

Jak se poslanec Stříbrný dozvěděl o komplotu. Národní listy, 66, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

Koburské statky. Národní listy, 66, 14. 11. 1926, č. 312, s. 4.

Národní shromáždění. Rozpočet v prázdné síni sněmovny. – Přejít do podrobné rozpravy. – Koburská aféra. Lidové noviny, 34, 24. 11. 1926, č. 591, s. 2.

Nečistá aféra. Hlas lidu, 41, 31. 7. 1926, č. 85, s. 1.

Okolo Švihovy aféry II. Lidové noviny, 45, 1. 7. 1937, č. 327, s. 1.

PEROUTKA, Ferdinand: *Jiřího Stříbrného sláva a pád.* Přítomnost, 3, 23. 9. 1926, č. 37, s. 580.

Pověstný list profesora Trýba Klofáčovi. Národní listy, 66, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

Provalilo se bahno, ve kterém se sami národní socialisté topí až po hlavu... Národní listy, 71, 26. 6. 1931, č. 122, s. 1.

Skutečné vysvědčení lékařské: Stříbrný nemá a neměl nikdy lues. Národní listy, 66, 10. 9. 1926, č. 248, s. 1.

Svědčil Jiří Stříbrný křivě před soudem? Lidové noviny, 40, 24. 11. 1932, č. 593, s. 5.

Temný stín afér. Přítomnost, 1, 24. 1. 1924, č. 2, s. 29.

V ovzduší afér. Přítomnost, 1, 24. 1. 1924, č. 2, s. 28.

6.1.2. Stenoprotokoly Poslanecké sněmovny a Senátu

Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Poslanecká sněmovna, 49. schůze, 19. 11. 1926, část 9/11 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/049schuz/s049009.htm>> [cit. 16. 2. 2016]

Národní Shromáždění Republiky Československé 1925-1929, Poslanecká sněmovna, 51. schůze, 23. 11. 1926, část 9/11 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/051schuz/s051013.htm>> [cit. 14. 2. 2016].

Národní Shromáždění Republiky Československé 1925-1929, Poslanecká sněmovna, 128. schůze, 17. 12. 1937, část 9/13 [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/128schuz/s128009.htm>> [cit. 16. 3. 2016].

Národní shromáždění Republiky Československé 1925–1929, Senát, 49. schůze, 18. 11. 1926, část 2/2 [online]. Historické senátní tisky z 2. volebního období. 3. zasedání – stenoprotokoly. In: <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/049schuz/S049002.htm> [cit. 24. 3. 2016].

Odpověď předsedy vlády na interpelaci poslance K. Moudrého a druhů o sporu Cyrila Koburka a trestních opatřeních s věcí tou souvisejících (tisk 696), 12. 2. 1927, [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. In: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0866_00.htm> [cit. 12. 3. 2016].

6.1.3. Internetové zdroje

Aféry dopadají na žebříček popularity politiků. Stem.cz. In: <<https://www.stem.cz/popularita-politiku-kveten-2011/>> [cit. 27. 3. 2016].

ČECHUROVÁ, Jana – HARNA, Josef – ŠEBEK, Jaroslav: *To by se za Masaryka stát nemohlo!?* Historie.cs. In: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1179258-se-za-masaryka-stat-nemohlo>> [cit. 22. 3. 2016].

DIMITROVÁ, Michaela. *Postoje k aférám v politickém a veřejném životě.* Centrum pro výzkum veřejného mínění. In: <<http://cvvm.soc.cas.cz/hodnoceni-politicke-situace/postoje-k-aferam-v-politickem-a-verejnem-zivote>> [cit. 17. 4. 2016].

CHARVÁT, Juraj: *Slovensko – druhý domov bulharského císaře.* LISTY. In: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=106&clanek=061011>> [cit. 2. 3. 2016].

John B. Thompson In: <<http://www.sociology.cam.ac.uk/people/academic-staff/jthompson>> [cit. 30. 2. 2016].

KINDLOVÁ, Veronika: *Karl Kreibich - komunista, který neměl rád komunistický teror.* In: <http://www.rozhlas.cz/sever/soused/_zprava/karl-kreibich-komunista-ktery-nemel-rad-komunisticky-teror--1431880> [cit. 17. 2. 2016].

KOSATÍK, P.: *Muž příliš sebevědomý – Jiří Stříbrný (1880–1955).* CS-magazín. In: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2004091060>> [cit. 4. 4. 2016].

KUNŠTÁT, Daniel: *Politická kultura.* Centrum pro výzkum veřejného mínění. In: <<http://cvvm.soc.cas.cz/hodnoceni-politicke-situace/politicka-kultura-3>> [cit. 17. 4. 2016].

MEZEROVÁ, Jana: *Vynášení do nebes, vláčení blátem: Jiří Stříbrný.* Muzeum 3000. In: <<http://muzeum3000.nm.cz/nejnovejsi/vynaseni-do-nebes-vlaceni-blatem-jiri-stribrny>> [cit. 27. 3. 2016].

Wettin dynasty. Rulers of Bulgaria. GENEALOGY.EU In:
<<http://genealogy.euweb.cz/wettin/wettin15.html#FMK>> [cit. 3. 3. 2016].

Zákon ze dne 18. 6. 1924 o inkompatibilitě (neslučitelnosti). epravo.cz In:
<<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3625&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>> [cit. 19. 2. 2016].

ZÁKON ZE DNE 3. 7. 1924 O ZRUŠENÍ SVĚŘENECTVÍ. epravo.cz In:
<<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3660&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>> [cit. 20. 2. 2016].

6.2. Literatura

BALON, Jan – PETRUSEK, Miloslav. *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. Praha 2011.

BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Československo 1918–1938: fakta, materiály, realie*. Olomouc 1994.

BAUER, Jan: *Aféry jak pro koho*. Praha 1991.

BOWLER, Shaun – CARP, Jeffrey A.: *Politicians, Scandals, and Trust In Government*. *Political Behavior*, 26, 2004, č. 3, s. 271–287.

EBBIGHAUSEN, Rolf – NECKEL, Sighart (eds.): *Anatomie des politischen Skandals: Herausgegeben von Rolf Ebbighausen und Sighard Neckel*. Berlin 1989.

EHRENBERGER, Tomáš: *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem*. *Dějiny a současnost*, 24, 2002, č. 4, s. 23–27.

EKSTRÖM, Mats – JOHANSSON, Bengt: *Talk scandals. Media, Culture & Society*, 30, 2008, č. 1, s. 61–79.

FRIEDRICH, Carl J.: *Pathologie der Republik. Die Funktion der Mißstände: Gewalt, Verrat, Korruption, Geheimhaltung, Propaganda*. Frankfurt 1973.

GALANDAUER, Jan: *Knoflík ze šatů paní Linhartové. Špionážní nehoda prvního odboje*. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 30, 2008, č. 9, s. 30–32.

GARRARD, John: *Scandals: an overview*. In: GARRARD, J. – NEWELL, J. L. (eds.): *Scandals in past and contemporary politics*. Manchester 2006, s. 13–29.

- GELZ, Andreas – HÜSER, Dietmar – RUSS-SATTAR, Sabine (eds.): *Skandale zwischen Moderne und Postmoderne: Interdisziplinäre Perspektiven auf Formen gesellschaftlicher Transsgression*. Berlin 2014.
- HARNA, Josef: *Český národní socialismus (do roku 1938)* In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Olomouc 2000, s. 119–131.
- HARNA, J.: *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl, 1861–1938. Brno 2005.
- HEUMOS, Peter: *K politické kultuře první republiky*. In: Collegio Carolino ad honorem: setkání zástupců mnichovského střediska bohemistického bádání Collegia Carolina s českou historickou obcí: sborník projevů a příspěvků. Praha 1990, s. 57–74.
- HEUMOS, Peter: *Strukturální prvky první Československé republiky. Politicko-společenský systém, intermediární organizace a problém stability*. Soudobé dějiny. 2, 1995, č. 2-3, s. 157–168.
- HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – ŠEDO, Jakub: *Politické systémy*. Brno 2011.
- HRUBÝ, Jan: *Aféry první republiky: jak se hrálo v zákulisí*. Praha 1984.
- NEWELL, James L.: *Introduction*. In: GARRARD, John – NEWELL, James L. (eds.): *Scandals in past and contemporary politics*. Manchester 2006, s. 1–10.
- KAPOUN, Václav: *Silvestrovská aféra Karla Čapka*. Praha 1992.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2000.
- KEBSCHULL, Harvey. G.: *Political Corruption: Making It the „Significant Other“*. Political Science and Politics, 25, 1992, č. 4, s. 705–709.
- KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad: díl 1. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Praha 1996.
- KOCIAN, Jiří – PERNES, Jiří – TŮMA, Oldřich: *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Praha 2004.

- KOMÁREK, Martin: *Moc nemocných: dvacet pět příběhů těch, co nám to zvorali*. Praha 2014.
- KONEČNÝ, Karel: *Prof. Dr. Karel Amerling - lékař, pedagog, politik*. In: Andros Probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám. Brno 2005, s. 585-595.
- MAIER, Jürgen: *The Impact of Political Scandals on Political Support. An Experimental Test of Two Theories*. International Political Science Review, 32, 2011, s. 283-302.
- MARKOVITS, Andrei S. – SILVERSTEIN, Mark: *The Politics of Scandal: Power and Process in Liberal Democracies*. New York 1988.
- OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*. Praha 2013.
- PAWEŁCZYK, Piotr: *The Impact of Scandal on Public Opinion*. Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, 2014, č. 3, s. 45–55.
- PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu. Díl 4*. Praha 1936.
- PÍŠA, Rudolf: *O Stříbrných a Tempu*. In: Věstník Muzea cenných papírů, 7, 2015, č. 1, 32 s.
- PROCHÁZKA, Jakub – PROCHÁZKA, Václav: *Dějiny Absurdistanu*. Praha 2010.
- RAVIK, Slavomír P.: *Karel Sabina: (portrét konfidenta)*. Praha 1992.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Teorie konsociační demokracie*. Přehled moderních politologických teorií. Praha 2014, s. 197–224.
- ROSE-ACKERMAN, Susan: *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*. Cambridge 1999.
- ŠEDIVÝ, Ivan: *Gajdova aféra 1926-1928*. Český časopis historický, 92, 1994, č. 4, s. 732–758.
- ŠKODOVÁ, Markéta: *Politická kultura: koncept a mínění české veřejnosti*. Naše společnost, 4, 2007, č. 2, s. 20–25.
- ŠMÍD, Marek: *Marmaggiho aféra: největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolcem v meziválečném období*. Církevní dějiny, 7, 2014, č. 14, s. 40–49.

- ŠTĚTKA, Jan: *Kmotři první republiky*. Dotyk, 1, 2013, č. 31, s. 4.
- THOMPSON, John B.: *The Nature and Consequences of Political Scandal*. Comunicación y Sociedad, 36, 1999, s. 11–46.
- THOMPSON, John B.: *Political Scandal: Power and Visability in the Media Age*. Cambridge 2000.
- UHLÍŘ, Dušan: *Republikánská strana lidu zemědělského a maloroľnického ve vládě panské koalice. Podíl agrární strany na mocenském zápasu pravice s Hradem v letech 1926-1929*. Československý časopis historický, 18 (68), 1970, č. 2–3, s. 195–236.
- VYKOUPIĽ, Libor: *Strana československých socialistů a Jiří Stříbrný v roce 1926*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university. Brno 1997, 45, č. 43, s. 115-127.
- VYKOUPIĽ, Libor: *Jiří Stříbrný: Portrét politika*. Olomouc 2000.
- ZURNÍČ, Marija: *Researching Corruption Scandals in Serbia: New Approaches and Challenges*. Sociological review, 48, 2014, č. 2, s. 183–208.

7. Resumé

This Bachelor Thesis deals with the phenomenon of political affairs in the era of the First Czechoslovak republic. The main idea is to explain the role of political affairs as an integral part of Czechoslovak's political culture. Prerequisites for the research include a precise terminological and theoretical definition of political affair and an analysis of a specific type of democracy. The results of the comparative case study may provide an insight into non-transparent areas in the party political system of the First Czechoslovak republic.